

MISSZIÓI LAPOK.

(KÜLMISSZIÓ.)

Evangélikus egyházi, bel- és külmissziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kihez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egyezség szerint számíttatnak.

Mert megjelent az Isten üdvözítő kegyelme minden embernek, amely arra tanít minket, hogy megtagadván a hitetlenséget és a világi kivánságokat, mértékletesen, igazán és szentül éljünk a jelenvaló világon; várván ama boldog reménységet és a nagy Istennek és megtartó Jézus Krisztusunknak dicsősége megjelenését; aki önmagát adta mi értünk, hogy megváltson minket minden hamisságtól és tisztítson önmagának kiváltképen való népet, jó cselekedetekre igyekezőt. Ezeket szóljad, és ints és feddj teljes méltósággal; senki téged meg ne vessen. Tit. 2, 11—15.

Magasztos megindokolása az előbbeni követelményeknek! Karácsony első ünnepére rendelte e szakaszt az egyház epistolai szentleckének s joggal. Érthetővé teszi ama karácsonyi angyal szózatát: Született néktek a Megváltó. Megjelent az Istennek kegyelme. Örök kutfeje ez a karácsonyi örömmel, kiapadhatlan forrása az emberek üdvének. Télnek közepén ünnepeljük megnyilatkozását, de áldása végig huzódik az egész esztendőn. Minden nap újabb tanubizonyság róla, minden ember általa él csak.

Megjelent az Istennek kegyelme *minden embernek*. Nincs kizárva belőle egy nép sem s ha eddig még mindegyiket nem vonta is áldása körébe s több még sötétségben tévelyeg, el fog jönni az az idő, midőn ezek előtt is megjelenik s beteljesedik, amit Jézus urunk kilátásba helyezett: És léssen egy akol és egy pásztor (Ján. 10, 16). Részes benne minden életkor, a keresztségtől kezdve kíséri az embert a sirig, sőt még azon is túl; részes benne minden rangú és rendű ember; a szegényt ez teszi gazdaggá, a gazdagot ez boldoggá, a tudós egyedül ezzel dicsekedhetik, a lelki szegényt ez juttatja a menyországba. Mindenkire nézve ez az *üdvözítő* hatalom. Eme kegyelem nélkül vajjon mi

volnánk, megállhatnánk-e saját érdemeink alapján az Istennek ítélőszéke előtt? Bizony minket is kérlelhetlenül sujtana a szörnyű ítélet: Sohasem ismertelek titeket; távozzatok tőlem, ti gonosztevők. De a kegyelem kisegít bennünket a gonoszságból s *megtanít* arra, ami Isten előtt kedves. Arra késztet, hogy tagadjuk meg a hitetlenséget és a világi kivánságokat. Az ő világa mellett felébred bennünk a büntudat, megtudjuk, hogy azok a kivánságok tartanak bennünket fogva, melyeket az apostol *világiaknak* nevez, mivel ezeknek minden ember alája van vetve. Ezek a kivánságok pedig nem engednek Istenhez jutni s hitben vele egyesülni. De a kegyelem megszabadít tőlük s képessé teszi szivünket, hogy a hitnek mustármagja benne gyökeret verjen s az ő működése alatt hatalmas fává növekedjék.

Egyedül az isteni kegyelem eszközölheti csak azt is, hogy *mértékletesen, igazán és szentül éljünk a jelenvaló világon*, hogy önuralmat gyakoroljunk magunk felett, az isteni törvény értelmében bánjunk embertársainkkal s egész életünket Isten dicsőségére folytassuk. A jelenvaló világon bizony úgy látszik, mintha a világi kivánságok hozzátartoznának már az emberi természethez. Igen, de a kegyelem az emberben új személyiséget teremt s ennek már nem a világi kivánságok, hanem a keresztény erények uralma alatt kell állania. A kegyelemtől megragadt ember elvágódik e világtól, *várja ama boldog reménységet és a nagy Istennek és megtartó Jézus Krisztusunknak dicsősége megjelenését*. A kegyelem megjelenése által azok előtt, kiket megragadott, felcsillámlott egy boldogabb létnek a képe, mely már földi életöket is szebbé alkotta. De a földön minden csak rész szerint vagyon. Azért tekintetöket arra az időre fordították, midőn mindez a maga teljességében lesz nyilvánvaló. Ez pedig akkor lesz, midőn Krisztus Jézus újra eljö itélni eleveneket és holtakat. Ma is várják az Ur hivei dicsősége megjelenését, mert akkor láthatják csak teljesen hatalmának és életének nagy gazdagságát. Jézusnak dicsősége pedig az Istennek dicsősége. Bármint magyarázzuk is e helyet, mindenképen csak oda jutunk, hogy Krisztus Isten kegyelméből, igazságosságával és hatalmával munkálkodik rajtunk minél fogva úgy áll előttünk, mint aki a mi nagy Istenünk. Csakis úgy vethetjük reménységünket dicsősége megjelenésébe.

S ezen reménységünk nem fog megszégyenülni, erről kezeskedik Krisztusnak keresztje. Halálában is megjelent az Istennek ke-

gyelme s e kegyelmében bizakodva biztosan reménylhetjük, hogy mi, az ő gyermekei, nem maradunk a jelenlevő gonosz világban. Krisztusnak önkéntes halála két irányban áldásos az emberiségre. Egyrészt megszabadít minden hamisságtól s törvényellenességtől, mely nélküle életünket eltöltötte, másrészt megtisztítva önmagának kiváltképen való népet nevel, mely minden erejéből jó cselekedetekre igyekszik. A jó cselekedetek alatt azt kell érteni, amire az apostol a fejezet első verseiben (2, 2—10) az öregeket és fiatalokat, a férfiakat és asszonyokat, a szabadokat és rabszolgákat utalja. Ha mindig szem előtt tartják, hogy Krisztus meghalt érettük, hogy szabadulást és üdvösséget szerezzen nekik, akkor az apostol követelte erények gyakorlása könnyű lesz és boldoggá teszi őket. Azért csak tanítsa, figyelmeztesse s ha kell, dorgálja is őket, mindez javukra történik. S. J.

Adakozás. — Gyűjtések.

A mennyiben Istennek országa földi intézmény is, terjedésében és terjesztésében az anyagi eszközöket nem nélkülözheti. Szüksége van hiv, lelkesült, önzetlen munkásokra, kik Istennek akaratát hirdetik, kik a tévelygő, a bűn hatalma alatt görnyedő embereket visszavezérlik Istenhez, hogy „egyedül őt imádják s csak neki szolgáljanak“ s kik — emberek lévén — a táplálékot, ruházatot, lakást stb. nem nélkülözhetik. „Méltó a munkás az ő táplálékára“ (Máté 10, 10) mondja az Ur.

Szüksége van templomokra, hol a hivek összegyülekeznek Isten imádására, hitük erősítésére; iskolákra, melyek Isten országának veteményes kertjei; különféle intézményekre, melyekben a könyörülő felebaráti szeretetet gyakorolja s melyeknek felállítása, fenntartása, működése szintén előfeltételezi az anyagi eszközök jelenlétét. — Istennek országa e tekintetben ninesen kiváltságos helyzetben a többi világi célokat szolgáló intézményekkel szemben! — De föltétlenül kiváltságos helyzete van a fenntartását szolgáló anyagi eszközök előteremtését illetőleg! Mert miből állítja és tartja fenn pld. az állam az ő humanisztikus, vagy egyéb állami célokat szolgáló intézményeit? Az adófillérekből, melyekhez mi gyakran számtalan könny, keserűség és átok tapad. Az anyagi eszközök forrása a kérlelhetetlen „muszáj“, mert, ha önkényt be nem fizeted a reád eső illeketet, erővel is elveszik tőled.

Más megítélés alá eshetnek a társadalom által fenntartott intézmények, a melyek önkéntes adakozás útján gyűjtik be a szükséges anyagi eszközöket. Ez adakozás azonban — hány ezer esetben — önzésből fakad s gradus ad „nemesség vagy bárói méltosság.“

Egyházi jellegű s célu gyűjtéseink egyedüli forrása a hitből fakadó szeretet, mely érzi, hogy Isten sáfára csak az ember s Isten és felebarát iránti kötelessége Istenországának ügyét munkálni s könyörölni a számtalan erkölcsi s testi sebből vérző szerencsétleneken. Kötelesség, melynek egyedüli jutalma e földön a nyugodt lelki öntudat, a végtelen lelki béke s mely más jutalmat itt nem is vár, nem is óhajt!

Az adakozás önkéntes folyamánya, természetes gyümölcse a hitből fakadó szeretetnek s joggal mondja az apostol: „Akinak pedig van, miből élnie e világon, s elnézi, hogy az ő atyjafia szükségben van, és elzárja attól az ő szívét, miképen marad meg abban az Isten szeretete? — Fiacskáim, ne szóval szeressünk, se nyelvvél, hanem *cselekedettel* és *valósággal* (I. János 3, 17—18). S ép azért az igazi adakozás önzetlen és rejtett, úgy hogy még a balkéz sem tudja, hogy a jobb kéz mit adott.

Nem szabad az evangélikus szeretetadományokat összetéveszteni a katolikus alamizsnálkodással. Mi adunk szeretetből, önként. Előmozdítjuk Istenországának szent ügyét, letöröljük a szenvedők arcáról a fájdalom könnyeit, mert erre kényszerít bennünket Isten szeretete, erre ösztönöz a felebarátunk iránti könyörületesség. Jót teszünk, adakozunk belső kényszerből, lelki örömből. Gyümölcse a szeretet hitünknek s csak annyiban üdv-szerző, a mennyiben az élő hit alapja az isteni kegyelem mellett üdv-ségünknek; — a róm. kath. egyház érdemnek tartja a szeretet gyakorlását, mely, bármily lelki forrásból is fakad, feltétlenül üdv-szerző.

A hit, az élő hit evangélikus egyházunkban kezdettől fogva oly hatalmas forrásnak bizonyult, mely a különféle keresztény erények s így a szeretet által működő áldozatkészségben is kiapadhatatlan. S szinte elemi erővel igazolta a multban s igazolja a jelenben is ama csodával határos jelenséget, melyet egy német közmondás így fejez ki, hogy az adakozás által nem szegényedik el az ember („Almosengeben armet nicht“). A mi megint csak arról győz meg minket, hogy mi csak sáfarai vagyunk a mindenható Istennek s nem a mi, de az ő kincstárából osztogatunk, amely kiapadhatatlan.

Ez a tény, hogy Isten sáfarai vagyunk első sorban arra kötelez, hogy bőven adakozók legyünk s másod sorban, hogy mint Isten sáfaraihoz illik, ne könnyelmű, ne pazarló módon, de bölcsen, okos tervszerűséggel. S hogy az adakozás tervszerű legyen, kell, hogy a gyűjtés is legyen tervszerű, mely az adakozásnak irányt szab.

Jótekonycélú adakozás s jótekonycélú gyűjtés egyházunkban mindig kiegészítette egymást s utóbbit soha nem helytelenítettük, mert tulajdonképen alkalmat nyújt az adakozásra.

A gyűjtés legyen *tervszerű*. Miért szükséges ez? Elemi dolog. Első sorban a *rend* szempontjából, mely rendet — pénzről és anyagi dolgokról lévén szó — minden bölcs ember betart. Tapasztalati tény, ha rendetlenek vagyunk a gyűjtésben, hiveink rendetlenek, kedvetlenek lesznek az adakozásban s az ügy szenved, az áldozatkészség forrásai eldugulnak, itt-ott kiszáradnak.

Mit tartunk szükségesnek a rend, a tervszerűség szempontjából?

Első sorban, hogy a gyűjtés fonala a gyülekezetben egy ember kezében legyen s ez az ember csakis a lelkész lehet, mint aki első sorban hivatott a gyülekezeti élet irányítására s ápolására — épen hivatásánál fogva. Csak a gyülekezeti élet fejlődésére hathat bénítólag, ha egyes tulbuzgó, ugynevezett „világi egyének” — *ok nélkül* — a lelkész ily irányu tevékenységébe beleszólnak. A lelkész ily irányu tevékenységéért is első sorban Istenének felelős!

Tehát a lelkész rendezi gyülekezetében a gyűjtést, ő határozza meg a gyűjtés *célját*. E pontnál feltétlenül szükséges szem előtt tartanunk — szintén a rend szempontjából, hogy egyházunkban csakis *egyházi* célokra gyűjtünk! Az egyháznak meg vannak a maga sebei, azokat kötözzük. Ha egyéb, bár humanisztikus, de feltétlenül világi intézményekre gyűjtünk az egyházban, melyek nálunk tapasztalat szerint gyakran csakis a klerikalizmust szolgálják — a gyűjtés ügyének nem a legjobb szolgálatot tesszük. Államnak és társadalomnak meg vannak a maga szervei, melyekkel gyűjtését eszközölheti ugy erkölcsi, társadalmi testületeknél, mint a községekben és egyeseknél. S egyébként is: első sorban Isten országát kell munkálnunk s elsősorban hitünk cselédeivel kell jót tennünk.

Feltétlenül szem előtt tartandó, hogy hiveinket *gyakran* ne zaklassuk. Ha gyakran meritünk a forrásból — elgyengítjük, elapasztjuk. Kiszárad. Elégnek tartom, ha évenként egyszer keressük fel hiveinket elsősorban a gyámintézet perselyével házról-házra s más egyházak, intézmények stb. gyűjtőiveivel felosztva. Saját gyülekezeti céljainkra pedig esztendőnként külön gyűjtést rendezünk. Ez intézkedés által elérjük azt, hogy hiveink szívesen fognak adakozni s nem fogják kigunyolni, elkeseríteni, sőt kiutasítani emberünket, mint azt egy felvidéki egyházközségben tapasztaltam, hol az volt a gyűjtő férfi legenyhébb fogadtatása: „Már megint itt van!” — ahol gyűjtő és adakozó egymásnak szinte halálos ellenségévé vált!

A gyűjtés célja a hivekkel feltétlenül közlendő. Legalkalmasabb módja ennek a szószékről való kihirdetés, vagy a gyűjtőiven való feltétlen megjegyzés. Ez az ügy érdeke szempontjából szükséges, a mennyiben ismeretlen célokra senki sem adakozik szívesen. A gyűjtőiveket, illetőleg idegen egyházak gyűjtőkönyveit feltétlenül ellenjegyezze a lelkész, mint aki mindennemű gyűjtés vezetője. Ez ne engedje gyülekezetét kizsákmányolni s a hivek ne adakozzanak ellen nem jegyzett ivekre.

A gyűjtés sikere érdekében szükséges, hogy esetenként változtassuk a gyűjtést végző férfiakat. Legutravezetőbb, — különösen faluhelyen, — ha a presbyterium 2—2 tagja veszi kezébe az ügyet s évről-évre mások. Városi egyházakban talán külön e célra fölkért egyének végezhetik légcélszerűbben a gyűjtést.

Ezeket tartom az egyházi gyűjtések feltétlenül betartandó külső rendszabályainak, melyekkel elérjük azt, hogy hiveinket e cím alatt nem zsákmányolják ki. Az adakozás forrásait nem apasztjuk el. De ezáltal az adakozási kedv nem növekedik. Tudnunk kell, hogy az evangélikus egy-

házban az adakozás a hitből fakad, mely Isten igéjében gyökerezik — azért itt kell megfognunk a dolog végét s Istennek Igéjét gazdagon és hiven hirdetnünk. Ez az élet vize, mely az adakozás forrásait is megtölti.

Azt hiszem, ma — midőn általános a panasz, hogy hiveink elernyedtek az adakozásban, a szeretet gyakorlásában, két irányban vétkezünk mi lelkeszek is hiveink ellen : kizsákmányoltuk őket, mert gyakran kerestük fel őket kérő iverekkel, — másodsorban pedig az Istenigét szűkösen s nem tisztán nyújtottuk nekik! Feleljen kiki magának!

Iklad.

Mayer Pál.

Modernizmus és a jövő vallása.

Észrevételek „Sztehlo Kornél felolvasásaira“.

Irtta: **Stettner Gyula.**

Sztehlo Kornél felolvasásai: I. Modernizmus és Protestantizmus. II. A jövő vallása. (Toldy Lajos bizománya. Budapest, II. ker. Főutca 2.)

Az első felolvasás a „Bethlen Gábor-kör“ részére a reformáció emlék-ünnepe alkalmára készült a múlt évben. A nagy tetszés, mellyel felolvasása fogadtatott, indította a szerzőt arra, hogy azt 1908. dec. 19-én Pozsonyban és némi változtatással f. évi április 25-én Besztercebányán megismételje. A második dolgozat felolvasásra került Budapesten f. évi május 15-én és Eperjesen június 5-én. Az a tekintélyes állás, amelyet Stehlo Kornél, mint a magyarhoni ág. hitv. evang. egyetemes egyház ügyésze elfoglal, bizonyos nyomatékot ad megnyilatkozásainak akkor is, ha mint egyszerű felolvasó jelenik meg akár Budapesten, akár vidéki városaink közönsége előtt. Egyetemes gyűléseink már szinte hozzá vannak szokva, hogy felszólalásaival rendesen fején találja a szeget. Nem is várjuk tőle máskép. Természetesnek látjuk, hogy felolvasásainak közönsége is hasonló várakozással érdeklődött előadásai iránt. És hogy közönsége e várakozásában meg nem csalatkozott, azt bizonyítja az a nagy tetszés, a melyben a felolvasások részesültek. A felolvasásokhoz irt előszóban azonban a szerző tudatja, hogy ez a tetszés legalább a második felolvasásra vonatkozólag — nem volt általános. Vannak ugyanis benne oly dolgok, a melyeken a tételes vallás felkent őrei joggal megütköztek. Az ő meggyőződése szerint „ott, ahol a tételes vallás dogmái a természeti törvényekkel és a józan ésszel ellenkeznek, az utóbbiaknak kell igazat adnunk és nem a tételes dogmának“. Meggyőződése továbbá, hogy „a természeti törvényekkel ellenkező bibliai csodák és dogmák talán szükségesek voltak arra, hogy egy alantas mivelődési fokon álló kort Jézus tanításának isteni eredetéről meggyőzzék; de nekünk, akik Jézus tanítását belső értéke miatt fogadjuk el és követjük, nincs szükségünk mesékre és nincs szükségünk arra, hogy az isteni kinyilatkoztatás realiztikus módjában higyjünk.“

A „tételes vallás felkent őreinek“ tehát más a meggyőződésük, és hogy az ő meggyőződésüknek is van alapja, azt maga a szerző is elismeri,

a midőn megütközésüket jogosnak jelzi. Hogy kiket ért ő a tételes vallás felkent őrei alatt, azt könnyen elértjük, habár nem is tartozunk a „felkentek“ sorába. Más vallást mint tételes (pozitív) vallást nem ismerünk és ha az a „jövő vallása“ meg fogna alakulni, amelynek szerzőnk hiveket szerezni kíván, az is tételes vallás fogna lenni tételes dogmákkal. Példaképen a fentiekből kivonhatjuk a következő tételes dogmákat: 1. Minden vallási igazság az előttünk ismeretes természeti törvények és a józan ész megítélése alá esik; 2. a Jézus tanítása isteni eredetű, ezt belső értéke miatt elfogadjuk és követjük; 3. az isteni kinyilatkoztatás „realisztikus“ (?) módjában nem hiszünk sat.

Ha szerzőnk úgy van meggyőződve, „hogy a protestantizmus belső reformjának szüksége annyira megérett, hogy az eddigi állapot fenntartása a mivelt köröknek a vallástól való teljes elfordulását vonhatja maga után“, mi ezzel ellentétben attól tartanánk, hogy az általa jelzett reform kavardást, talán szakadást is, fogna előidézni azok körében, a kik még ragaszkodnak egyházhoz, valláshoz, de a szívükben meghidegülteket felmelegíteni, a közönyösöket lelkesíteni, az egyházat építeni, az Isten országát terjeszteni nem fogná. Meggyőződés áll meggyőződés ellen, vélemény vélemény ellen. Szintugy afelől is meg vagyok győződve, hogy azok közül, akik Sztehlo Kornél felolvasásainál tetszésüket nyilvánították, nem igen sokan fognák őt követni, ha komolyan zászlóbontásra fogna kerülni a jövő vallásának ügye.

Sokan vagyunk ám még, akik nemesak a Jézus tanítását ismerjük el isteni eredetűnek, hanem a Jézus Krisztust magát is, akik azt valljuk, hogy az ő tanítása épen azért volt oly vonzó, meggyőző és hatalmas, mivel az ő isteni egyénisége is az volt, akik ma is nem csak mutatásképen énekeljük: „Ha Krisztus maga oltalma anyaszentegyházának . . .“; sokan, a kik a csodákban nem pusztá meséket látunk; sokan, a kik a vallási igazságot nem a természetvizsgálók bonckése és góresöve alá valónak tartjuk, hogy ők tanítsanak meg bennünket, mit fogadjunk el vallási igazságnak, mit nem; sokan, a kiket küzdelmeink és szenvedéseink közt nem a természet-tudósok vagy bölcsészek vigasztaltak, nem is ők tanítottak meg „küzdve küzdeni és bizva bizni“ . . . „tűrni és remélni“. És ha ez a mi hitünk, meggyőződésünk, ezek a mi tapasztalataink „egy alantabb mivelődési fokon álló kornak“ színvonalára szállítanak le bennünket a magasabb fokon állókkal szemben, azon sincs mit busulnunk. Nem rossz társaságba kerülünk, amelyet szégyelnünk kellene.

De térjünk át magukra a felolvasásokra. Mert nem csak a második, hanem már az első felolvasásban is találkozunk oly dolgokkal, a melyeket némi megjegyzés nélkül nem hagyhatunk.

I.

Hogy Luther nem tudta magát teljesen emancipálni a római katolicizmus alól, azt szerzővel együtt mi is természetesnek látjuk. Miképen is lehetett volna egy középkori szerzetesből „egy csapásra racionalista theo-

logus“? Luther . . . „a vallás eredetére nézve és az egyház által az apostoli hitvallásban megállapított dogmákat illetőleg a róm. kath. egyház álláspontján maradt.“

Ez utóbbi tekintetben megjegyzendőnek véljük, hogy Luther ezzel nem csak a római, hanem az egyetemes keresztyén egyház álláspontján akart megmaradni, mert az ugynevezett „apostoli“ hitvallás nemcsak a római, hanem az egyetemes keresztyén egyház hitvallása; az egyház eredetét, fundamentumát pedig nemcsak a római, hanem az egyetemes keresztyén egyház nem látja, nem ismeri, nem találhatja másban, csak az egy Jézus Krisztusban. I. Kor. 3. 11. A Jézus Krisztusról pedig bizonyosságot tettek a próféták és az apostolok, kiknek bizonyosságát másutt nem találjuk sehol, hanem csak a szentírásban. És épen ez adja meg a szentírásnak is tekintélyét.

Hogy Lutherból miért nem lett „racionalista“ theologus, az így odavetve könnyen félreértésre adhat alkalmat. Ismeretes az egyház történelméből a „racionalizmus korszaka“, valamint, hogy miképen tette egy Lessing (a ki szerzőnk ítélete szerint alighanem éles eszű, kritikus racionalista volt) a korabeli racionalistákat, akik épen más értelemben voltak azok, — maró gúny tárgyává. Ez utóbbi értelemben nem is kívánnók Luthert racionalistává degradálni.

Szerzőnk állításához, hogy Luther vakon hódolt volna meg a szentírás tekintélye előtt, talán némi kétség is fér. Jól tudjuk, hogy Luther egészen más mértékkel mérte Pál apostolnak a rómabeliekhez és a galáciabeliekhez irt levelét és ismét mással Eszter könyvét, Jakab levelét és a János jelenéseinek könyvét. Kritikus lélek volt ő is. Aszerint értékelte a szentírás könyveit, amint és amennyiben a Krisztusról bizonyosságot tesznek.

A füzet 11. lapján megtanuljuk, hogy „a haladásnak a theologusok vitakozása által megszakított fonalát a 18. század bölcészei vették fel.“ És itt igen is vegyes társaságot találunk együtt, midőn rövid 10 sorban szépségesen megférnek egymás mellett Hume Dávid, Voltaire, Rousseau, Descartes, Kant; — majd Spinoza, Lamark, Darwin, Haeckel és — Goethe! Kantot szerzőnk úgy jellemzi, hogy ő „még egészen theisztikus és nincs ellentétben a keresztyénséggel“, — mig Spinoza pantheisztikus világlátását osztották Lamark, Darwin és Haeckel.

Szerzőnk e névsorral könnyen megtéveszti hallgatóit, illetve olvasóit, amennyiben általában „haladásról“ beszél, mig a bölcészetben, természet-tudományokban és idegen irodalmakban kevésbé jártas olvasó az összefüggésből úgy értheti, hogy a felsorolt nevek viselői a vallás, a theologia, a protestantizmus terén lettek volna a haladásnak zászlóhordozói. Pedig ők tényleg egészen más téren foglaltak állást; néhányan közülök a vallásra tartozókat ignorálták, néhányan nem ignorálták ugyan, de legalább nem is bántották (Kant, Darwin Goethe), néhányan viszont a legélesebb támadásokat intézték a keresztyén vallás ellen.

Tiszteljük, becsüljük a philosophusok kutatásait; tiszteljük, becsüljük a természetbuvárok felfedezéseit. De valamint a bibliát nem oly célból vesszük kezünkbe, hogy belőle csillagászatot vagy természettudományt,

mathematikát vagy bölcsészetet tanuljunk, szintugy nem várhatjuk, de nem is fogadhatjuk el e tudományok bármelyikétől, hogy bennünket a hit és a vallás igazságaira megtanítsanak. Ha Haeckel kutatások és kísérletezések útján ismerni tanulta és megismerteti a nagy közönséggel, miképen lehet egy egyszerű sejtből egy komplikált organizmus, ennek elismerésétől sohasem fogunk elzárkózni. Ha kimutatja, hogy mindenek a természetben bizonyos törvényszerűség szerint történnek, ugyanezt tartjuk mi is. De ha ebből azután visszafelé ugy következtet, hogy tehát a mindenség anyag, erő és öntudat nélkül való érzés összműködéséből, a szerves lények összessége pedig egy ős-sejtből keletkezett és évek millióin át folyton fejlődve lett azzá, ami az ma, és hogy mindez egy teremtő és mindeneket fenntartó, öntudatos Isten indítása, hatalma nélkül történt és történik; ugy ezt, mint Haeckel nézetét tudomásul vesszük, de a magunkévá nem tesszük, nem is látunk az ily nézetben vagy felfogásban számottevő haladást, sem a tudomány terén, még kevésbé pedig a vallási ismeretre vagy vallási életre való tekintetben. Ez már az ő dogmája, amelynek tarthatatlanságát és alaptalanságát a természet-tudósok elég alaposan kimutatták.

Felfogásunk e tárgyban teljesen megegyezni látszik a Sztehlo Kornél uréval is (I. II. felolv. 32—33. lap.)

A következő (12.) lapon Schleiermacher, Baur és Strauss Dávid Frigyes kerülnek egymás mellé, mint a racionalista iskola legkiválóbb képviselői, akik azon fáradoztak, hogy a dogmák és a felvilágosodás által felkeltett józan ész közötti ellentétet kiegyenlítsék. Szegény Schleiermacher ugyan meg nem álmodhatta, hogy milyen szomszédságba fog még jutni! Schleiermacher épít, Strauss rombol és pusztít; és midőn a romokon ülve kesereg az ember elhagyatottságán, aki Istenben való hitét teljesen elvesztette, abban lel némi vigasztalást, hogy mégis csak nyereség, ha az ember „egy illúzióban menedéket találhat.“ Talán biztosabb a menedék, ha azt, a mit ő „illúzióknak“ nevez, boldogító valóságnak szabad hinnünk, tudnunk.

„Mit tesz tudni? Mit tesz hinni?“ — Szerzőnk e kérdésekre (a 16. lapon) Dr. Dudek János budapesti egyetemi tanárt felelteti, hogy „a tudás részünkről a dolognak okaiban való megismerése A hit ellenben valaminek az ember részéről való elfogadása, a mit az illető maga nem lát be, nem látja okaiban, hanem annak szavára, aki állítja, valónak fogadja el.“ A hitnek ily meghatározásával — ugy látszik — szerzőnk meg van elégedve. De mi ezzel nem érjük be. Aki valamit egyszerűen valónak fogad el, amit más valaki állít, azt hiszékenynek nevezzük, de hívőnek alig. A hívő lelkekben is működik ám az a „kritikus ész“. Kételyekkel ő nekik is meg kell küzdeniök. Ők is látják, ha abban, amit hinnünk adatott, vannak oly dolgok, amelyek az előttünk tapasztalatilag ismeretes „természeti“ renddel, törvényszerűséggel nem egyeznek. A gyermek feltétlenül hisz atyjának, a tanítvány tanítójának. De ahol ehhez hasonló viszony nincsen, ott igenis megnézzük, hogy kik legyenek azok, akik valamiről bizonyosságot tesznek vagy tettek és mi jutalmat várhattak bizonyágtételükért?

Ha gazdagság, kényelem, tekintély a bizonyágtétel bére, akkor méltán gyanakodhatunk, vajjon igaz-e az, amit állítanak. De amikor azt látjuk, hogy a bizonyágtétel jutalma üldöztetés, bilincs, börtön, máglya, megfeszítés: akkor egészen más a bizonyágtétel ereje. Egy nagy hazugság vagy ámitás kedvéért senki se teszi ki magát annyi bajnak, veszélynek, szenvedésnek. Csak egy szavokba került volna az apostoloknak és minden bajból megmenekülnek. Lett volna csak egy közlök, aki azt mondja, hogy a megfeszített Jézus talán még sem támadott fel, vagy akár csak annyit, hogy „nem tudjuk“, — és semmi bántások sincs. De ők állhatatosan megmaradnak bizonyágtételük mellett. Nehéz azt elhinni, hogy ily elszántan megállottak volna vértanui halálukig, ha abban teljességgel és minden kétséget kizárólag meg nem bizonyosodtak volna, a miről bizonyágot tettek. Az volt a nagy botránykő a zsidók és pogányok szemében, hogy az apostolok és híveik a Krisztus feltámadását hitték és hirdették. És ha vannak, akik ezt ma sem tudják elhinni és a Krisztus feltámadásában csak symbolikus képét akarják látni az igazság győzelmének még a halál felett is, legalább ne bántás azokat, akik a Krisztus valóságos feltámadását hiszik is, a hívek épülésére, vigasztalására teljes meggyőződéssel hirdetik is. Nem kárhoztatunk senkit, azért hogy azt mondja: én azt elhinni nem tudom. Az apostolok egyike szintén nem tudta elhinni, míg a feltámadott Krisztus neki is meg nem jelentette magát.

Ha pedig immár a Krisztus feltámadásának csodáját elfogadtuk, akkor a többi csodák, melyekről evangéliomaink bizonyágot tesznek, megszűntek csodáknak lenni. Valaminek megtörténtét tagadóba venni azért, mivel az csak egyszer történt meg és mivel kísérletezés útján nem vagyunk képesek annak hasonmását felmutatni, ezt nem tartjuk helyes következtetésnek. Jézus Krisztus is csak *egy* volt és van; mégis az ő létezését maig kétségbe nem vonta senki.

A hitnek értelme, jelentősége azonban ezzel sincsen kimerítve. Azért, hogy valaki elhiszi azt, amiről az apostolok bizonyágot tettek, még nagyon távol lehet az üdvözítő hittől, — talán távolabb, mint sokan, akiknek lelkét még kételyek háborgatják. Hitvallásunkban nem is azt mondjuk, hogy „hiszek az apostoloknak“ vagy „hiszek az Isten igéjének“, hanem: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában . . .“ És itt a hitet úgy értelmezzük, hogy az nem áll bizonyos tételek, tanok, „dogmák“ elfogadásában, elhívésében; hanem a hit, az Istenbe vetett rendithetetlen benső bizalom, hogy ő a mi mennyei Atyánk, aki atyai szeretettel gondját viseli gyermekeinek. És mivel a bűnös gyermeknek nehéz, sőt lehetetlen az atyai szeretetben hinnie, kinyilatkoztatta az ő isteni szeretetét, irgalmasságát egyszülött fiában, aki az ő életét is váltságul adta érettünk. Amidőn Atyáról és Fiuról szólunk, ép oly kevésé gondolhatunk a természeti nemzés processzusára, a minthogy nem gondolhatunk természeti szülés vagy születésre, ha olvassuk Jakab lev. I. r. 18. versét vagy János evg. III. r. 3., 5., 7. verseit. Isteni dolgokról szólunk emberi képlet alakjában, mivel nyelvünk emberi, képzeletünk emberiek, korlátoltak; keressük a szót, annak

kimondására, ami kimondhatatlan, keressük a fogalmat annak megértésére, ami emberi értelemnek megfoghatatlan. I. Korinth. 13, 11—12. és Zsolt. 139, 6.

És ezzel — azt hiszem megadtuk a feleletet arra a Wahrmond Lajos röpiratából idézett mondásra (14. lap): „Ein von der eigenen Dogmatik für unverständlich erklärter und in den Augen der modernen Welt einfach unmöglicher Gottesbegriff . . .“ csak az „unverständlich“ helyében megfelelőbbnek tartanám az „unbegreiflich“ jelzõt. Megfoghatatlan nagy a mi Istenünk; dicsérjük, áldjuk az õ kimondhatatlanul magasztos felségét; Berzsenyinkkel mi is kénytelenek vagyunk vallani: „Isten, kit a bölcs lángesze fel nem ér, csak titkon érzõ lelke óhajtvá sejt . . .“ valamint Pál apostollal (Róm. 11, 33): „Oh Isten gazdagságának, bölcseségének és tudományának mélysége: Mely igen kikutathatlanok az õ ítéletei és kinyomozhatatlanok az õ utai! Mert kicsoda ismerte meg az Ur értelmét? Vagy kicsoda volt az õ tanácsosa? Avagy kicsoda adott elõbb néki, hogy annak visszafizesse azt? Mert õ tõle, õ általa és õ reá nézve vannak mindenek. Övé a dicsőség mindörökké. Ámen.“

(Vége következik.)

A Lipcsei Misszió közgyûlése.

A Lipcsei Misszió évi közgyûlése ezidén különös jelentőséget nyert *reánk nézve* azért, hogy ujonnan alakult hazai ág. h. ev. misszióegyesületünk ezuttal képviseltette magát rajta elõször hivatalos kiküldöttel. Talán nem lesz érdektelen, ha ezen kiküldetésrõl, mely a 21 tagból álló missziótanács egyhangú írásbeli szavazata alapján rám esett, részletesebben beszámolok.

A közgyûlés, mint rendesen, pünkösdi utáni szerdán, vagyis június 2-án volt s azért már pünkösdhétfõjén délben keltem utra, hogy Bécsen, Tetschenen és Drezdán át gyorsvonaton egész éjjel utazva, kedden reggel Lipsében legyek. Ezen célomat Isten segítségével szerencsésen el is értem, de mivel érkezésem csak estére volt bejelentve, képzelhetõ a csodálkozás, mellyel a misszióházban már reggel fogadtak. *Bemann* missziófelügyelõnél nyertem szállást, honnan a déli órákban látogatást tettem D. von *Schwartz* misszióigazgatónál, *Hartung* szuperintendensnél mint a Gusztav Adolf egylet lipcsei fõegyletének elnökénél*) s a Gusztav Adolf egylet központi épületében D. *Braunschweig* egyleti titkárnál, hol mindenütt a legbarátságosabban fogadtak s nagy örömmel vették tudomásul, hogy végre immár a magyar lutheránus egyház is aktív részt vesz a missziói munkában. A délutáni órákban aztán *Weishaupt* missziói felügyelõ kalauzolása mellett *Fehrmann* moszkvai generális szuperintendens és *Schmidt* erlangeni egyháztanácsos társaságában a város nevezetességeit tekintettük meg, fõképpen az új

*) Azóta D. Hartung a visszalépett D. Pank utódjául a Gusztav Adolf-egylet elnökévé, D. Hölcher pedig, kirõl utóbb szintén szó lesz ezen egylet I. jegyzõjévé választott. Mindkettõ igaz barátja hazai lutheránus diaszporánknak.

egyetemi épületet s a régi Pleiszenburg helyén épült új városházát s a birodalmi törvényszék palotáját, Lipcsének ezen három új, monumentális épületét.

Este ismerkedési estély volt a „Vereinshaus“-ban, hol ugyanakkor az „Ev. Luth. Zentralverein für Mission unter *Israel*“*) tartotta a nagyteremben évi közgyűlését. Természetes, hogy mindenk előtt ezen vettem részt. Hiszen tekintve a hazánkban lakó izraeliták nagy számát s azon keresztény erkölcsi szempontból nem épen kívánatos szerepet, melyet nálunk a közélet minden terén kifejtének, szükséges, hogy az Izrael közötti keresztény missziói munka iránt mi is fokozott mértékben érdeklődjünk. A nagy terem nem telt meg egészen hallgatókkal, jelül annak, hogy Németországon, mint mondták, az Izrael közötti misszió ügye, melynek a híres lipcsei luth. theológus *D. Delitzsch* Ferenc volt egyik megteremtője, még nem tudott kellő népszerűsége emelkedni. A székeken „*Lieder für Israel*“ cím alatt kis éneklészetek voltak a gyülekezet használatára elhelyezve. A szép és hatalmas énekek keretében *Hohl* altonai lelkész bibliai magyarázatot tartott, *Rosenstein* lodzi zsidómisszionárius, ki maga is megkeresztelt zsidó, ottani működéséről beszélt, *von Harling* lipcsei lelkész, az egyesület ügyvezető titkára pedig annak múlt évi működéséről terjesztett elő jelentést.***) A bejáratnál *könyvkereskedés* ***) volt felállítva, hol a zsidó misszióra vonatkozó irodalom termékeit árusították s a „*Friede über Israel*“ és „*Zions Freund*“ című zsidómissziói néplapokból osztottak szét ingyen mutatványpéldányokat.

Az ünnepély után az étteremben a holnapi missziói ünnepre jött képviselők nagy serege volt már együtt, hol alkalmam nyílt nemcsak a hatalmas német birodalom minden vidékéről összesereglett luth. misszióbarátokkal, hanem a misszióügynek a távol külföldről jött kiváló képviselőivel is személyesen megismerkedni, kik szintén mindnyájan örömmel értesültek róla, hogy ezidén Magyarország is képviselve lesz a közgyűlésen.

*) Ev. luth. központi egyesület Izrael megtérítésére.

***) Az egyesület 38 év óta áll fenn. Múlt évi bevétele 21,629 márka, kiadása pedig 19,290 márka volt. Lipcsében állandó irodája van, melynek vezetője *von Harling* lelkész, ki teljesen ezen hivatásnak él; mellette *Delitzsch* Erzsébet nővér dolgozik. A rendszeresen tartott bibliai órákat, előadásokat és gyűléseket állandóan több izraelita látogatta s tavaly is többen felvették a keresztséget, így egy egyetemi hallgató is s egy másik ifju, ki aztán a neuendettelsai diakonusképzőintézetbe lépett. — 1908 július 1. óta Oroszországban, Lodzban állomásoz az egyesületnek egy kiküldött *Rosenstein* K. lelkész s már is sok érintkezési pontot talált nagyszámu izraelitával. Az oroszországi zsidók egyáltalán igen fogékonyak az evangéliom iránt. Galiciában *Zöckler* staniszlai lelkész fejt ki az egylet érdekében a zsidók között missziói tevékenységet. Az egyesület kiadásában több folyóirat s más nyomtatvány jelenik meg, így: *Saat, auf Hoffnung*, tudományos folyóirat, előfizetési díja évi 2 márka, „*Friede über Israel*“, néplap, melyből szentháromság utáni X. vasárnapon 25.000 példány osztatik szét a zsidó nép között ingyen stb. Tavaly kiadta az egylet *D. Dalmann* „*Nicht sei doch Streit*“ c. iratát 4. kiadásban 5000 példányban, s a titkár „100 Jahre Judenmission“ c. művét stb.

****) Ezt melegen ajánlom a Luther társaság figyelmébe. Vándorgyűlései alkalmával így számos termékén túladhathna.

Másnap reggel 9 órakor a St. Nikolaikirche-ben ünnepi istentisztelet nyitotta meg a missziói ünnep hosszú tárgysorozatát. Lipcse ezen egyik legnagyobb temploma, dacára annak, hogy sátoros ünnepre következő hétköznapi volt, csaknem teljesen megtelt a misszióért lelkesülő közönséggel. Mi kiküldöttek a tágas oltártér két oldalán felállított székeken foglaltunk helyet. A „Komm, heiliger Geist, Herr Gott“ kezdetű pünkösdi ének után D. *Hölscher* egyháztanácsos végezte a gazdag ünnepi liturgiát Ezs. 43, 1—7 felolvasásával. Ritkán volt alkalmam ily kiváló liturgus hatalmas előadásán épülni s az ő s a gyülekezet váltakozó éneke mély benyomást gyakorolt lelkemre. Alkalmadtán talán leközlöm az egész liturgiát okulásul hű fordításban. A „Hier stehen wir von nah und fern“ kezdetű ének 3. verse után Heun müncheni dékán tartotta Ján. 12, 20—23 alapján az ünnepi beszédet a következő felosztással: *Missziói gyülekezet, gyujtsd lángra lelkesedésedet!* Ezt követeli: I. az idők jele, II. világ vágyódása és III. az Ur dicsősége! A Lipcsei Misszió közgyűlésén tartott egyházi beszédek mindig eseményszámba mennek. Ez is méltóan sorakozik elődei hosszú láncolatához s azért Heun dékán szives engedelmeivel legközelebb leközlöm a „Missziói Lapok“-ban. Az igehirdetés végeztével a „Gott Vater, lass zu deiner Ehr Dein Wort sich weit ausbreiten“ kezdetű énekvers hangzott fel, mely alatt D. von *Schwartz* misszióigazgató lépett a szószékre s előterjesztette jelentését. Máté 16, 3-ból indult ki: „Az ég ábrázatját meg tudjátok itélni, az idők jeleit pedig nem tudjátok?“ s rámutatott azon szomorú tényre, hogy bár a keresztény misszió már figyelemre méltó tettekkel lépett a nyilvánosság elé, sokan mégis könnyel viseltetnek vele szemben, amely könnyel a Lipcsei Misszióknak is sokszor meg kell még küzdenie. *Indiában* a munkaerők hiánya gátolja a fejlődést. A 29 német és 9 svéd hittérítő nem elég a nagy munkamező megművelésére s theologusokra, tanférfiakra s orvosokra volna szüksége misszióknak. Tavaly 140 pogánykeresztelés volt s az év végén 290 részben a magasabb kasztokhoz tartozó katechuménus állt előkészítés alatt. Missziói iskoláinkat 10.420 tanuló látogatta, kik közül 7200 pogány s ezek közül ismét 1500 leány! Az evangéliom hatása abban is nyilvánul, hogy már maga a pogányság is mindjobban a keresztény morál befolyása alá jut s már maga is fárad a gyermekek közötti prostitúció, a gyermekházasság s egyéb kifejezetten pogány bűnök ellen, amint ezt a legújabbán Madraszban lefolyt szociális kongresszus nyíltan is bevallotta. Igen áldásosnak bizonyul a *szenana* (női) misszió. Az e célból kiküldött 15 nővér 17 bennszülött bibliás asszony segítségével 700 pogány nőt és hajadont tanít s a Tricsinopoliban lévő gazdasági osztályokkal is kiegészített polgári leányiskola is szép virágzásnak indult. Maguk a bennszülött keresztények a nehéz közgazdasági viszonyok dacára 7000 rupiát áldoztak gyülekezeti célokra s a szegényügyre. — Angol-Keletafrikában a *wakambák* között, úgy látszik, kedvezőbb fordulat előtt állunk. Több elpártolt keresztény ismét visszatért, a kosztos iskolák növendékei jóviseletűek s önként maradnak az állomásokon. A Hoffmann esperes által 2 év előtt ifjak részére nyitott felsőbb

iskola is fenntartja magát. Junius 2-án, tehát épen a missziói ünnep napján 10 kosztos növendék megkeresztelését tervezték. Különösen a betegek gondozása s az iskolaügy egyenetlik a misziónak az utat a kemény pogányszivekbe. — Német-Keletafrikában a *dzsaggamisszió* az éhinség alatt sokat szenvedett, másrészt egyes vidékeken a magasabb kereset következtében a pogányok között a fennhézás és élvhajzászát emelkedik. Annál örvedetesebb, hogy a keresztény munkások ugy a szorgalom mint a pontosság tekintetében jó példát adnak pogány honfitársaiknak. Most már a nőket is jobban meg lehet közelíteni. Igy Arusában 245 pogány leánykát oktattak. Vasárnaponként ezen misszióterületen átlag 4900 lélek látogatja istentiszteleteinket, kiknek legnagyobb része még pogány. Iskoláinkban 47 bennszülött tanító 4244 fiut és leányt tanít. A mambai templomépítést munkáshány miatt még nem lehetett befejezni. Az itteni hittérítők számát a mai ünnepen kiküldendő három ifju misszionáriussal szaporítjuk. Ugyanezen terület behatóbb orvosi gondozására tavaly dr. Ittameier orvos és két ludwigslusti diakonissza, Schultz Berta és Sammy Gesine nővérek küldettek ki, kik három különböző helyen működnek. A Pare-hegységben a katolikus misszió betörése megzavarta a békés fejlődést. — Mindhárom misszióterületen 54 főállomáson, 306 istentiszteleti helyiségben 71 európai hittérítő s 16 nővér, 18 bennszülött lelkész, 604 katecheta, evangelista és tanító s 158 tanítónő s bibliás asszony működik. Tavaly összesen 219 pogányt s 778 keresztény gyermeket kereszteltek meg, s a 11.443 urvacsorára jogosult egyháztagnak közül 20.274 járult az Ur asztalához. A lélekszám 22.773 (és pd. Indiában 21.604, Ukambában 23 s a dzsagga kerületen 1146) a katechumenusok száma pedig 476. Iskola 343 van 3389 keresztény s 14.745 pogány, összesen 18.134 tanulóval, kik közül 1069 kosztos iskoláinkban van elhelyezve. — Természetes, hogy ezen nagy mű fenntartása a mult évben is nagy költséget kívánt, de a misszióbarátok mindig megadták a mindennapi kenyeret, ugy hogy a 610.000 márka kiadást teljes mértékben fedezhettük, sőt még egy kis felesleg is maradt. De mivel a munkaerők számának szaporításával kiadásaink is újból emelkedni fognak, szükséges, hogy a misszióbarátok áldozatkészsége is tetemesen megnövekedjék. — Nekem egyénileg az a nézetem, hogy ha nem akarjuk ez Istennek tetsző mű fejlődését megakasztani, ugy legalább évi 700.000 márkát*) kell összeraknunk luth. egyházunk ezen egyetemes jellegű missziói egyesületének oltárára. — Most következett a templomi ünnepnek leglélekemelőbb része: *Schöne* András lelkészjelölt, *Michel* Miksa és *Hohlfeld* Ernő missziói kandidátusok kiküldetése. A kiküldetést az „O Herr Jesu, Ehrenkönig“ kezdetű hatalmas énekvers után a missziói kollegium felkérésére D. *Walther* rostocki egyetemi tanár végezte, ki Máté 28, 20 alapján lélekreható erővel intette az oltár előtt álló ifjakat, hogy ne vigyenek a pogányoknak mást, mint Jézust, de aztán az egész Jézust. Annak méltóságos „én“-je előtt, aki az egyedüli erős alap az idők tovaúgó folyamában, a mi saját kis „én“-ünknek háttérbe kell lépnie,

*) Vagyis 840—850.000 koronát.

és azon egy nagy feladat mellett, hogy Őt prédikáljuk, minden más missziói munka csak előkészítő munka lehet. Ehhez szükséges, hogy Krisztus szellemébe elmélyedjünk, ne hogy a pogányok egykor azon idegenszerével, ami reájuk erőszakoltatott azt is eldobják, aki az ő lelküknek üdvözítője s így a kereszténység által tönkremenjenek. „Történeti Krisztust“, aki csak hajdan volt, a pogányok nem fogadnak el, akik Isteneik reális létéről meg vannak győződve. De ha a predikáció az „élő Krisztust“ nyújtja, akkor az ő vérével szerzett népeken kifejtett munka nem lehet eredménytelen, hanem a siker legfeljebb késhet egy ideig. Komoly, mélyen megindító pillanat volt, midőn a három ifju misszionárius az Urnak s szent egyházának sirig tartó hűséget fogadott s D. Walther által a missziói kollegium nevében az afrikai dzsagga misszióhoz kiküldetett. Kivüle Schönet *Frobösz* boroszlói egyháztanácsos és *Kegel* schwirzi lelkész, a porosz szabad luth. egyház képviselői, a másik kettőt pedig *Weishaupt* és *Bemmann* missziói felügyelők áldották meg. Az egész gyülekezet felállt ezen szent aktusnál s buzgó imádságban Isten oltalmába ajánlotta a Krisztus ezen ifju vitézeit. — Az „Ordne unsern Gang, Jesu, lebenslang“ kezdetű énekvers eléneklése s *D. Hölscher* befejező oltári szolgálata után egyházi ének fejezte be a közel 3 óra hosszat tartó istentiszteletet, mely azonban a legkisebb mértékben sem volt fárasztó s bizonyára a legmélyebb hatást gyakorolta a résztvevőkre. Az offertórium 527 márka volt.

Istentisztelet után *Fehrmann* moszkvai generalis szuperintendenssel s egy lipcei egyetemen tanuló fiatal theologus hazánkfiával *) a híres Thomaskirchet, a Gusztáv Adolf egylet bölcsőjét tekintettük meg, majd 1 órakor a közös ebédre mentünk, mely a „Zentraltheater“ nagy ünnepi termében volt terítve. Az ebéd lefolyását is érdemes megismertetni. Körülbelül háromszázan vettünk részt rajta. A missziói igazgató által végzett asztali imádság s a leves után az egész társaság a „Wie lieblich ist's hienieden“ kezdetű egyházi népdal 4 versét énekelte, mire D. v. *Schwartz* üdvözölte a vendégeket, köztük különösen azokat, kik most vesznek először részt az ünnepélyen s így a többek között engemet is. Feltűnt, hogy a beszéd alatt a pincérek mind egy a fal mentén felállított hosszú padon ültek s így nemcsak, hogy nem zavarták tányércserélés által az előadást, amint nálunk szokás, hanem maguk is élénk figyelemmel kísérték a szónokot. S így volt az minden következő beszédnél is. Pecsénye után a „Nun preiset alle Gottes Barmherzigkeit“ című éneket énekeltük, mire az igazgató külön felkérésére *Fehrmann* moszkvai generális szuperintendens tartott osztatlan figyelem mellett „Szibériai egyházlátogatás“ címen, tanulságos, érdekes és élvezetes előadást, melynek végeztével csendes „Bravo“ kiáltás hangzott fel. A következő fogás után a „Schönster Herr Jesu, Herrscher aller Enden, Gottes und Marien Sohn“ kezdetű ének következett, majd *D. Hölscher* éltette a délelőtti istentisztelet három szónokát, *D. Walther* pedig a három ifju misszionáriust, kikhez erre az összes jelenvoltak odamentek, kezét

*) Ruppeldt Fedor soproni theologus.

szorítottak velük s Isten áldását kívánták utazásukhoz s működésükhöz. Tehát mindössze *négy* pohárköszöntő volt, ha ugyan Fehrmann előadását is annak nevezhetjük, de a maga nemében mindegyik kerekded, tanulságos és határozott keresztény szellemtől áthatott beszéd, melyet bármely komoly vallásos gyülekezetben is elő lehetett volna adni. A misszióigazgató imádsága s a „Nun lasst uns Gott dem Herren Dank sagen und ihn ehren“ kezdetű ének eléneklése után oszlott fel a társaság. Az én gondolatom pedig a mi közébédeinkre tért, amelyeket cigányzene mellett, lárma közben, az egymást dicsőítő, magasztaló „pohárköszöntők“ szakadatlan láncolata tesz oly gyakran elviselhetetlenné, kiálthatatlanná. Bárha e tekintetben is tanulnánk német evangélikus testvéreinktől.

(Vége következik.)

Véssey Sándor dunántuli egyházkerületi felügyelő székfoglaló beszéde.

Méltóságos Püspök Ur! Igen tisztelt Egyházkerületi Közgyűlés! Mély meghatottságomban sikertelen keresnék megfelelő szavakat köszönetem kifejezésére azon kiváló megtiszteltetésért, hogy egyházkerületi felügyelővé megválasztani méltóztattak. Felidézve emlékemben azon kiváló férfiak szellemét, kik fényes tehetségeikkel — előttem e helynek diszt adtak s kiknek emlékét elismeréssel őrzni kegyeletünk, igazán védekeznem kell a kishitűség ellen, midőn érdemeik fénye által körülsugárzott helyüket elfoglalni, — a mélyen tisztelt Egyházkerület rendelkezése kötelességemmé tette! Kétségbe nem vonható igazság az, hogy az emberi életben elérhető legmagasabb kitüntetések nem a földi hatalom képviselőitől, hanem ember-társaink bizalmából erednek! Tekintve, hogy minden intézmény között, melyek az emberiség védelmére hivatvák s törekvéseit irányítják: isteni származásánál fogva a hit és vallás nemcsak legmagasztosabb, de az egyetlen feltétlen megbízható, örök igazsága erkölcsi fogalmakon épült — s az élet minden viszonyai között védelmet nyújtó: legnagyobb kincsünk! Tehát: legmagasabb tényezőknak kell elfogadnunk azokat, melyek az emberiség e pótolhatlan isteni származásu intézményének őrizetére s védelmére hivatottak, a mi szempontunkból legelső sorban protestáns egyházunkat! E magas hivatásu institúció képviselői egy tekintélyes részének bizalma által megtiszteltetni, bizonyára a legbecsesebb kitüntetés s mint ilyen, magasan áll felette mindazoknak, melyeket egyéb téren nyújthat az élet. Mélyen meghatva, egyházkerületünk felém irányult bizalma által: nehéz szívvel mérlegetem helyzetemet! A kerületi felügyelő, mint egyik vezető tényezője az egyházkerületnek, egy oly exponált állást foglal el egyházunk szervezetében, mely kimagasló voltánál fogva mindenekelőtt megköveteli, hogy állását oly gazdag gyökérszerkezettel biztosítsa, mely táplálékot a vallás és egyház körül szerzett érdemek kincstárából meritheti s ez olyan alapon szerzett befolyásával az

egyházkerület szellemét irányítani képes legyen! *Kell hogy világi téren elfoglalt állásánál fogva az egyház és állam közti jelen viszonyok között fennforgó különleges helyzetben az állammal szemben egyházát s ennek érdekeit eredményesen képviselhesse!* És szükséges, hogy tetterejének teljében, a közbizalom által réaruházott állásában egyháza javára lankadatlan erővel dolgozni s ha kell, küzdeni képes legyen! Mert a szélesendet mutató láthatáron komor idők előjelei mutatkoznak! Nem vallásunk szabadságát kell védenünk karddal és vérrel. E feladatot, midőn a viszonyok megkövetelték, dicső őseink fényesen teljesítették. Nem hitfelekezetünk önállóságát fenyegeti veszély; e jogainkat, Istennek hála, sarkalatos törvényeink biztosítják. Nincs mit félnünk azon viszonylag kicsinyes, szűkkeblű kísérletektől sem, melyek protestáns egyházunk békés fejlődését tán szívesen korlátoznák. Lelkészeink kiváló testülete kell, hogy képezze itt védbástyánkat s nyújtson biztos védelmet egyházunknak! De küzdenünk kell egy sokkal ádázabb ellenséggel, egy életveszélyes kór ellen, mely egyházunk életfájának gyökerén rágódik: *a mindinkább tértfoglaló vallástalanság terjedése és a hithűség ernyedése ellen.* Ez küzdelme a hitnek a létért, az emberiségnek saját boldogulhatása megmentéseért. Ez a jövő nagy vallásháboruja. Több erőt, kitartást, lankadatlan munkát igényel e küzdelem, mint a multnak karddal és tollal vivott harcai, mert egy vassal sem sebezhető árny ellen kell küzdenünk: a vallást, Istenben való igaz tántorithatatlan hitet támadó, a századok küzdelmei árán megszerzett szabad gondolkodás meghamisított álcime alá rejtőzött hitetlenség és hittagadás ellen.

E harcban szükségünk van minden erőnkre, szükségünk van egyházunk minden egyes fiára ott azon körben, hová a sors állította! Kiket pedig végzetük vezető polcra állit, hivatásuk bár magasztos, de vessenek számot a reájuk nehezedeő felelősséggel is, a mely egyik oldalán megállapítva az egyházkerületi felügyelői hivatottság kellékeit s a reá váró feladat sulyát — amazok nélkül sajnosan szűkölködvé, emezt pontosan mérlegelve, azt hiszem felesleges a mélyen t. egyházkerületet biztositanom, hogy: ismerve egyéni gyengeségemet s tekintve előrehaladott koromat s érezve annak természetes velejáró nehézményeit e fényes de felelősséggel teljes kitüntetést keresni nem mertem. Isten látja lelkemet nem is kerestem. Az egyházkerület rendelkezett velem, hívó szavát, — nem tagadom — kétségek között és erős küzdelem árán kötelező parancsolatnak fogadtam el, s im itt állok, — rendelkezésükre bocsátva — azon igen rövid időre, melyet még Isten kegyelmétől munkaképesen remélhetek —, legjobb tudásomat; de melegen kérve kegyes elnézésüket is, melyre kétségtelenül gyakran utalva leszek. *Immár közös hivatásunk főfeladatának egyházunk védelmét, a hithűség fejlesztését, protestáns hitünknek, a hitetlenség veszélyes kórjátál való védelmét tekintvén, ha keressük az orvosszert e végzetessé válható kór ellen, — azt nem nagy hangon hirdetett árkanumokban, hanem jó háziszerekben, magunk körül találjuk meg. Legelső sorban az anyák vallásos nevelése rendszerében a bölcsőtől. Az ő hitbuzgóságuk irányítja gyermekeik leendő érzelmi világát. A vallásosságnak az anyai szív odaadásával gondozott zsenge plántájából*

a tanítók, tanárok, hitoktatók, lelkészek buzgalma nevelje a hitnek lombos fáját, melynek ellenálló képessége nagyobb, erősebb legyen, mint az ámtások hatalma.

Hogy legmagasabb feladatának, az emberiség boldogulhatásának igazán előmozdítója lehessen, a hitet támogatnia kell, de támadnia soha sem szabad. A hithűség védelmére azonban mindenképpen felett szükséges: példaadása mindazoknak, kik értelmiségük nagyobb súlyánál fogva hivatva vannak az emberiség érzelmi és értelmi világát irányítani, tehát édes mindnyájunk jó példája s törhetetlen igyekezete: a hit, vallás és egyházunk érdekeinek védelmezése. Miután pedig a veszély egyformán támad minden hitfelekezetet, mely Krisztus szellemében találja boldogulhatását, kell, hogy a közös védelem sikerének reményében az összes keresztény hitfelekezetek egyetértésben egymás jogait és igazait tisztelve, testvéri szeretetben egyesüljenek! Legyen a mi felekezetünk a testvéri szeretet világitó szövetneke, legyen példaadó a hitbuzgóságban, vezérelje hamisítatlan igaz vallásosság minden működésében, ragaszkodjék hévvel protestáns hitünk magasztos szabad szelleméhez. Legyen egyháza védelmében lelkes és bátor, istápolásában áldozatkész és nyugodtan nézhet az idők vihara elé. Mert amely vallásfelekezet tagjainak érzelmeiben a legbuzgóbb hitet és a legodaadóbb vallásosságot képes megteremteni és megtartani azon hitfelekezet felvirágzása és jövője mindenkorra biztosítva lesz.

Ez az irány jelöli az utat, melyen egyházunk fejlődését és felvirágzását biztosítottak tudnám s ha a mélyen tisztelt Egyházkerület nézeteivel és érzelmeivel találkozni szerencsés voltam, úgy ez irányban kérem szives támogatásukat és közreműködésüket! Az Ég áldása legyen munkálkodásunkon!

Irodalom.*)

A Lipcsei Misszió kiadásában legújabbán következő művek jelentek meg, amelyek beszerzését (Verlag der Evang. Luth. Mission, Leipzig, Karolinenstrasse 17. cím alatt) melegen ajánlhatjuk:

— **Dichten und Denken der Dschagganeger.** Beiträge zur Ostafrikanischen Volkskunde. Von *Bruno Gutmann*. Szerző e könyvében a Kilimandzsáro körül lakó dzsagganégertörzs belső életét rajzolja, nemcsak annak erkölceit, szokásait, hanem a népnek lelkét, ennek minden mozdulatát. Meg akarja mutatni, hogyan fáradnak a misszionáriusok, hogy megtalálják a nép szívéhez vezető utat. Ehhez pedig mérhetetlen szolgálatot tesz a népek belső életének ismerete. De szerző az ethnografiának is szolgál. Azokban a részekben, melyek a főnökségről, a háborúról, születésről és házasságról, a halál talányáról, az ősök szellemeiről, az átok edényéről szólnak, sok néprajzilag igen értékes anyag található. Fontos az istenről való tudatukról szóló fejezet is, melyben sok olyan vonásra akadunk, melyek a Szentírás elbeszéléseivel, sokszor még részleteikben is megegyeznek. Az utolsó fejezetben pedig utal szerző annak a törekvésnek fontosságára, mely-

*) Ezen rovatban rendszerint csak a szerkesztőséghez beküldött könyveket ismer-tünk.

nél fogva a faji ellentétet el kell simítani s az evangéliomot a misszionálandó népek gondolatvilágához minél közelebb kell hozni, azáltal, hogy gonddal keresi mindazt, ami a keresztény fogalmakat és eszméket hallgatóival megérteti. Az előadás eleven, sok helyen költői. A külső kivitel csinos s a 12 szép kép igen emeli a könyv értékét. — Ára füzve 2 M., finom vászonkötésben 2.50 márka.

— **Der dich behüet schläft nicht.** Von Lic. Dr. *Ziemer*. (Palmenzweige 27.) Ezen füzetkében szerző életveszélyben forgott indiai misszionáriusok csodálatos megmentéséről szól, abból a célból, hogy ezek a lélekemelő tapasztalatok „megerősítsenek bennünket gyermekies hitünkben“ s ösztökéljenek, „hogy imádságunkba foglaljuk a misszionáriusokat és családjaikat.“ — Ára 10 pfennig

— **Christliche Kirchen in der Tamulenmission.** Von *A. Gehring*. (Palmenzweige 28.) E füzetke szemléltető képet tár fel a lipesei tanulmisszió templomépítő tevékenységéről. Minden új templom új győzelmi jel a misszió hódító útjában. A lipesei misszióknak Indiában számos kápolna mellett már 26 temploma van. A füzetke igen alkalmas az egyesületi gyűléseken való felolvasásra. — Ára 10 pfennig.

— **Wie ich Tamulenpastor wurde.** *Nj. Dewaszagajam*. Dewaszagajam bennszülött tanul lelkes saját elbeszélése nyomán keletkezett ez az életrajz, mely azt akarja megmutatni, hogy az Ur Indiában is zsákmányul ejti a hatalmasokat.

— **Die gegenwärtigen Unruhen in Indien und ihre Bedeutung für die Mission.** Von Missionar *Meyner*. — Ára 10 pfennig. — Abban a nagy mozgalomban, mely jelenleg Ázsia 3 kulturnépét, a japánokat, kínaiakat és indiaiakat megrendíti a vallás kérdése is mindinkább előtérbe lép. Ezen elhatározó időben tehát igen fontos a misszió érdekében, hogy az indiai ügyek állásáról jól legyünk értesülve. Ezért jelent meg e füzetke, mely ama mozgalom forrásáról, mibenlétéről és jelentőségéről szól s egy újabb fegyvercsapás akar lenni Indiának, Krisztus számára való meghódítása érdekében.

Egyházi élet.

Belföld.

— **A dunántuli egyházkerület új felügyelőjének,** *Véssey Sándor* szöcsényi nagybirtokosnak beiktatása augusztus 18-án folyt le nagy ünnepek között Sopronban. A látogatott, díszes ünnepség fénypontját s legértékesebb részét az új felügyelőnek székfoglaló beszéde képezte, melyben biznyságot tett hitéről s kifejtette azon elveket, melyek szerint az egyházkerületet vezetni kívánja. Ezen kiváló beszédet, mely feljogosít, hogy teljes bizalommal tekintsünk az új felügyelő működése elé, lapunk más helyén egész terjedelmében közöljük. Adjon neki Isten előrehaladott kora dacára még sokáig erőt, hogy magasztos elveit az egyházkerület s egyetemes egyházunk érdekében megvalósíthassa. Egyházunk hiterejének a bel- és külmissziói munka állapota egyik legbiztosabb fokmérője. *Véssey Sándor* egyházkerületi felügyelő székfoglalója, mely nyílt vallástétel volt az ő *pozitív hitmeggyőződéséről*, azt a biztos reményt kelti fel bennünk, hogy a bel- és külmissziói munka, a gyakorlati kereszténység ügye, szintén lelkes barátot, buzgó támogatót nyert benne. — Az új egyházkerületi felügyelő keresztény lelkületét illusztrálja az a tény is, hogy a beiktatás utáni napok egyikén 10.000 koronát adott át Gyurácz Ferenc püspök urnak azon felha-

talmazással, hogy fordítsa ezen összeget legjobb belátása szerint szabadon, a legsürgősebb s legfontosabb egyházi szükségletek fedezésére. Véssey Sándor székfoglaló beszédével olyannyira megnyerte az egész egyházkerület képviselőinek szívét, férfias vallástételével pedig oly drága kincset adott egyházának, hogy nem várt tőle senki sem aranyat, ezüstöt. Mégis, hogy szavainak ezen fényes adománnyal is sulyt kívánt adni, hálánk még nagyobb, hogy ézt nem ott az oltár előtt, beszéde keretében, hanem ily fenségesen egyszerű módon, Máté 6, 3 értelmében tette. Isten áldása kísérje s koronázza gazdag sikerrel működését!

— **D. Baltik Frigyes püspök** és Laszkáry Gyula egyházkerületi felügyelő ötvenéves egyházi működéséről emlékezett meg meleg ünnep keretében a dunántuli egyházkerület idei közgyűlése. D. Baltik Frigyes püspök urnak — számos más érdeme mellett — a misszióügy fellendülése is oly sokat köszön, hogy jubileuma alkalmával mi is tisztelettel hajtjuk meg a hálás elismerés zászlaját előtte. Hosszabítsa meg az Ur élete napjait, hogy ugysis mint országos luth. misszióegyesületünk védelnöke, annak ügyét s fejlődését még sokáig előmozdithassa.

— **A magyarhoni ág. h. ev. misszióegyesület** alapító tagjai közé 100—100 koronával újabban a következő egyházi testületek jelentették belépésüket: a soproni felső egyházmegye, a soproni felső egyházmegye gyámintézete, a dunántuli egyházkerületi evangéliomi egyesület (lelkészi értekezlet), a dunántuli egyházkerület, a tiszavidéki gyámintézet. Midőn ezt hálás szívvel tudomásul vesszük, egyuttal azon reményünket fejezzük ki, hogy a szép példát többi egyházi testületeink s egyes jobbmódu gyülekezeteink s egyháztagjaink is követni fogják. Ha azt akarjuk, hogy egyesületünk idővel önálló munkába kezdhesen, ugy okvetlenül biztosítanunk kell azt bizonyos mértékig, állandó alap létesítésével. — Legujabban szomorú hír érkezett hozzánk, mely bizonyára fájdalmasan érinti az összes misszióbarátokat. *Roth Henrik* missziói növendékünket besorozták katonának s október elsején be kell vonulnia a hadsereghez. Ez annál szomorubb, mivel Roth csak algimnáziumot végzett s így az önkéntesség kedvezménye sem illeti meg, ugy hogy ha nem sikerül felmenteni, három évi szolgálat vár reá. S mivel a missziói szemináriumban előirt hatévi tanfolyamból is még csak 4 évet végzett, a bevonulás tanulmányai befejezését is lehetetlenné teszi, mit 3 év múlva nehéz lesz folytatnia. Roth az o. és m. konzulátushoz fordult tanácsért, hogy mittevő legyen, de ott azt a választ kapta, hogy feltétlenül be kell vonulnia, mivel nem theologus. *De ha egy missziói növendék nem theologus, aki egész életét a hit és Isten dicsőségének hirdetésére és terjesztésére szenteli, ugy kicsoda az?* Németországban mindazon ifjak, kik érettségi nélkül is valamely tudományos pályára készülnek, s így a missziói növendékek is, szolgálat teljesítése alól 27. éves korukig fel vannak mentve, ugy hogy tanulmányaikat nyugodtan befejezhetik s a missziói növendékek aztán *egy évi* szolgálat után szabadságotlatnak, mivel ott az evang. theologusok is szolgálnak egy évig. Mivel nálunk a theologusok egyáltalán fel vannak mentve a katonai szolgálat alól, ezen kedvezmény a missziói növendékeket, kik kiváló értelemben theologusok, szintén megilleti. Annnyival inkább, ha a róm. kath. egyház mindenféle rangu és rendű szerzetesei szintén szolgálatmentesek. Az úgy a dunántuli egyházkerület evangéliumi egyesülete utján a kerületi gyűlés elé jutott s ez végleges intézkedés végett felterjesztette az egyetemes gyűléshez. Igen kérjük az egyetemes gyűlés illetékes tényezőit s egyesületünk védnökeit, sziveskedjenek mindent elkövetni, hogy a dolog Rothra nézve kedvező elintézkést nyerjen s a hadügyi kormány e tekintetben a jövőre nézve is irányadó, kielégítő határozatot hozzon. Mert ez esetben nemcsak Roth Henriknek, egy egyházunk legszentebb és legideálisabb ügyének szolgál-

latába lépett ifjunak existenciájáról van szó, ami szintén elég fontos dolog, hanem az egész hazai misszióügy jövődő fejlődéséről. Mert ha nem tudnók elérni azt, hogy missziói növendékeink tanulmányaikat megszakítás nélkül befejezhessék s mint theologusok a katonai szolgálat alól mentesek legyenek vagy legfeljebb egy évi katonai szolgálatot teljesítsenek, — ugy nem állíthatunk magyar missziói munkásokat a hittérítés szolgálatába s nem valósíthatjuk meg missziói egyesületünk célját, nem teljesíthetjük Krisztus Urunk missziói parancsát s abból folyó missziói kötelességünket. — Nagyon hálásak lennénk minden jó tanácsért arra nézve, hogy mit lehetne Roth kiszabadításaért törvényes alapon addig is tenni, míg ez ügyben az ezidén csak novemberben ülésező egyetemes közgyűlés intézkedik?

— **A tiszai egyházkerület rozsnói árvaháza** a mult évben ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. *Czékus* István püspöknek ezen értékes és áldásos alkotása 25 év alatt 202 gyermeknek (115 fiu s 87 leány) nyújtott menedéket, kik közül időközben 152 kikerült az intézetből, 4 meghalt, 46 pedig jelenleg is az árvaházban van. A felvett 202 gyermek közül egészen ingyenes volt 147 és pedig 57 teljes- és 90 félárva, vagyis olyan, akinek anyja él. Az elbocsátott 86 fiu igen helyesen, többnyire mesterségre, a 66 leány pedig leginkább háztartásba s szolgálatba lépett s igen elismerő az intézetre, hogy közülök csak 2 fiu züllött el. Mig az első évben 10 árvát gondoztak 1790 K 60 f költséggel, addig jelenleg 48 árva van az intézetben, kiknek évi eltartása 14,743 K 90 f-t igényel. 25 év alatt 54 alapítványozó 38 ezer koronát adott az árvaházra, rendes és rendkívüli tagsági díjakból, bel- és külföldi gyűjtésekből pedig kb. 282 ezer korona folyt be, ugy hogy eddig összesen 320 korona fordult meg az árvaházi bizottság kezén. Az intézet kamatozó alaptőkéje ez idő szerint 65 ezer korona. — A tavalyi bevétel 20,436 K 13 f s a kiadás 1829 K 71 f egyenleg maradvánnyal ugyanannyi volt. Egy növendék eltartása átlag 325 K 67 f-be került. A folyó évi január 7-én Budapesten elhalt özv. Roxer Illésné szül. Wittchen Berta 4000 koronát hagyományozott az árvaházra. Igy nő az elvetett kis mustármagból a jótékonyság terebélyes fája. Isten áldása kísérije ezen árvaházat további fejlődésében is s teremtsen mielőbb többi egyházkerületünkben is ilyen egyre szükségesebbé váló szeretetintézményt.

— **A Gusztáv Adolf egylet** központi elnöksége ujabban ismét 20.019 koronát küldött egyetemes gyámintézetünk útján hazai szegény gyülekezetek s evang. egyházi intézmények segélyezésére. Ezen összegből a községi felsőbb leányiskola 1100, a modori 800, az aszói és rozsnói egyenként 300 márkát, Szuresin 700, Kisszeben és Sopronbánfalva egyenként 600, Bánostor, Diósgyőr, Pancsova, Puchó és a bánági diaszpóra egyenként 500 márkát kapott stb. Összesen 51 gyülekezetünk részesült kisebb-nagyobb segélyben. — *D. Pank* titkos egyháztanácsos, a G. A. E. eddigi elnöke, ki hazánkban is több ízben megfordult, s ki hazai evang. diaszporánk iránt mindig meleg érdeklődést tanusított, ezen fontos vezető helyről véglegesen visszalépett. A központi elnökség egyhangu választása folytán utódja *D. Dr. Hartung* lipcei szuperintendens, az egylet eddigi I. jegyzője, ennek utódja pedig *D. Hölscher* egyháztanácsos, az „Allgemeine Evangelisch-Lutherische Kirchenzeitung“ szerkesztője, a Lipcei Misszió kollégiumának helyettes elnöke, a G. A. E. eddigi II. jegyzője lett. — E lapnak szerkesztője a G. A. E. új vezetőit személyesen ismeri s tudja, hogy azok ép olyan meleg jóindulattal viselgetnek hazai egyházunk iránt, mint nagy elődjük, amint arról a legujabb adományjegyzék is tanuskodik, melyet már ők jegyeztek ellen. Isten áldása kísérije működésüket.

— **Hogyan ünnepelhetné** meg a dunántuli egyházkerület legméltóbban a reformáció 400 éves emlékünnept? cím alatt a

„M. L.“ mult számában s különlenyomatban is megjelent előadói javaslatomat az ügy előkészítésére kiküldött bizottság s annak ajánlatára a kerületi közgyűlés is egyhangulag elfogadta s financirozását az egyházkerületi pénzügyi bizottságra bizta. Így a dunántuli egyházkerület már tudja, hogy mit alkot 1917-ig a reformáció emlékére: Megfelelő, modern berendezésű épületet legfontosabb intézménye, a theol. akadémia számára, kerületi árvaházat, megiratja az egyházkerület oknyomozó történetét s pályadíjakat tűz ki az egyházkerületi ünnepen tartandó abszolút értékű emlék beszédre, odára, felolvasásra stb. Ismerve a célt, most már mindent meg kell tennünk, hogy az eredmény az óhajhoz, a kivitel a tervhez méltó legyen. Van hozzá elég időnk, használjuk fel gondosan, hogy a reformációtól örökölt nagy áldáshoz méltó legyen ünnepünk! Hát a többi kerület s az egyetemes egyház mit alkotnak?

— A **dunántuli egyházkerület gyámintézete** augusztus 18-án este 7 órakor Sopronban a templomban tartotta évi közgyűlését, gazdag tárgysorozattal. Orgonajáték, karének és Zábrák Dénes lelkész imája után dr. Berzsenyi Jenő világi elnök tartotta a megnyitó beszédet. Az eddigi elnökség, — Löw Fülöp locsmándi lelkész és dr. Berzsenyi Jenő, — 6. évre egyhangulag újból megválasztattak. Miután a soproni egyházközség és helyi gyámintézet üdvözölte a kerületi gyámintézetet s a soproni női gyámintézet valamint a mult évi konfirmandusok kedves beszédek kíséretében adományokat raktak le a gyámintézet oltárára, Károlyiné Thiering Matild urnó adott elő két egyházi népdalt, mire Löw Fülöp tárt elének mozzanatokot a ker. gyámintézet mult évi munkásságából. Kiss János pénztáros jelentést tett a segélyek kiosztásáról, mire újabb karének s a világi elnök záró beszéde után ima s karének fejezte be az ünnepélyt. Szép és helyes, hogy ilyen koncertszerű programmal kezdjük egyházi intézményeinket népszerűvé tenni, csak két megjegyzést teszünk. Először nem tartjuk helyesnek, hogy az ilyen ünnepélyek a templomban. Isten házában tartatnak. Másodsor a sok a jóból is megárt s azt érjük csak el, ami itt is történt, hogy a közönség fele az ünnepély befejezése előtt eltávozik.

— A **pinkafői árvaházat** július 11-én szentelték fel. Az ünnepi beszédet a gyülekezet volt lelkésze Straner Vilmos soproni theol. akad. tanár tartotta. Az új intézet iránti általános érdeklődést szépen illusztrálja azon ritka tény, hogy az ünnepi offertórium 237 koronát jövedelmezett. Nyugodjék Isten áldása egyházunk ezen legújabb belmissziói alkotásán.

— **Különlenyomatok.** A „Missziói Lapok“-ban megjelent következő cikkekről: *Küzdelem az alkohol ellen* (Wallrabenstein Jakab); *Az árvaház ügye a vasi felső ág. h. ev. egyházmegyében* (Ziermann Lajos); *A protestantismus haladásának akadályai* (Stettner Gyula) és *Hogyan ünnepelhetné meg a dunántuli egyházkerület legméltóbban a reformáció 400-éves emlékünnepét?* (Scholtz Ödön) külön lenyomatok is jelentek meg, melyek a szerzőknél darabonként 20 fillérért kaphatók. Ajánljuk e füzeteket a hivek közötti terjesztésre.

Külföld.

— **Ausztria** szépen halad az *evangelizálás* terén. Mindenfelé új templomok emelkednek s új lelkészi állások szerveztetnek. Eddig a lelkészek nagy része a német birodalomból került az ausztriai evangélikus gyülekezetek élére, aminek oka abban keresendő, hogy a belföldi theol. hallgatók száma nem felelt meg a mindjobban szaporodó gyülekezetek számának. De most javulás vehető észre e téren is: a hallgatók száma növekszik. Ennek oka nem kis részben a 8 év óta Bécsben fennálló *theologusok otthona*, mely

eddig 6 német és 4 szláv theologus számára volt berendezve. E bennlakó theologusok nem folytatnak ott meddő életet, hanem az intézet prefektusának vezetése mellett tanulmányaikba vágó tudományos gyakorlatokat végeznek. Így az elmúlt nyári félévben a 2. szemeszter hallgatói Mózes I. könyvéből tárgyaltak kiváló részeket, a 4. szemeszterbeliek Jakab levelel, a 6. szemeszterbeliek Jeremiás prófétával foglalkoztak rendszeresen. Vajjon a mi magyar theologusoththonainkban is léteznek-e ilyen gyakorlatok? — A tavaly lefolyt császári jubileum alkalmával az egyházi főtanács elhatározta, hogy ezen otthont kibővíti s fontos feladata sikeres végzéséhez minél alkalmasabbá teszi. Öfelsége megengedte, hogy az e célra tett alapítvány az ő nevéről neveztesse el. Erre az egyházi főtanács felszólította a lelkészi hivatalokat s az egyes gyülekezeteket, hogy ezen „Ferenc József császár jubileumi alapítvány“-t hathatósan támogassák. S ime f. év július 20-án máris 150.457 K volt együtt. Igaz, hogy ez még fele sem a szükséges összegnek, de osztrák evangélikus testvéreink, kik áldozatkészségükről eddig oly szép bizonytságot tettek, a még hiányzó pénzt is hamarosan elő fogják teremteni. Tanulhatnánk tőlük! — Egyéb téren is megérdemlik az ausztriai evangélikusok, kik szám szerint sokkal megettünk vannak, hogy elismeréssel adózzunk nekik. Egymás után emelkednek az egyházi szeretetintézmények. Különösen az árvák ügyét karolják fel, jól tudván, hogy ezek vannak leginkább veszélyeztetve. Új árvaházak alapítottak *Humpoletz*-ben (Csehország), *Wittal*-ban (Karintia) és *Trzynietz*-ben (Szilézia). Az utóbbihoz az alapot egy közönséges munkás ember, *Kajcar Pál* rakta le, melyet azután az illetékes lelkész gyűjtés útján növelt. *Gallneukirchen*-ben (Felső-Ausztria) a diakonissza-anyaköz számára új épületet emeltek, mely folyó év június 1-én nyílt meg. Az intézetben jelenleg 50 felavatott s 45 próba, összesen 95 diakonisszanővér van. — A bécsi *diakonissza-egyesület* áldásos működése is mind szélesebb körben részesül elismerésben, úgy hogy a császárijubileum évében Bécs városának tanácsa is 1500 K-t adományozott az egyesületnek. Mindezek az adatok eléggé mutatják, hogy az ausztriai Los von Rom-mozgalom nem pusztán név szerint való protestánsokkal növeli az evangéliumi egyházat, hanem az áttértek belsejökben is evangélikusok, úgy hogy egész életök bizonytságot tesz arról az áldásról, melyben az evangélikus egyházba való áttérés által lelkileg részesültek. Náluk fennen lobog az evangélium szent tüze s ez hevti régi evangélikus hitsorsosainkat is. Vajha hozzánk is átcsapnának lángjai. — Végül álljon még itt valami az *ausztriai evangélikus egyházak 1908 végén volt állapotáról*. Az ág. hitv. ev. egyház 7 szuperintendenciára oszlik, melyekben megint 13 esperesség, 186 anyagyülekezet, 84 leánygyülekezet, 239 predikációi állomás és 133 iskola van. — A helvét hitvallásu evangélikus egyház 3 szuperintendenciára, 7 esperességre, 98 gyülekezetre, 20 leánygyülekezetre s 78 predikációi állásra oszlik, 50 iskolával. Az ág. hitv. ev. egyház lélekszáma 396.937, a helvét hitv. ev. egyház lélekszáma 136.343. Az ausztriai evangélikusok összes száma tehát 533,280 lélek.

— **Németország.** (A nürnbergi hét.) Mint minden évben, úgy az idén is a bajor lutheránus egyház központján, Nürnbergben folytak le azok a gyűlések, melyeken Bajorország evangélikus lakossága mindig bizonytságot tesz ép hitéről s meleg szeretetéről. Június 15—17. vendékelhetette meg az ősi város a sok egyházi egyesületet. Az ülések hosszu sorát a „*Lutherischer Gotteskasten*“ évi közgyűlése nyitotta meg június 15-én. Stirner rothenburgi lelkész beszédében kiemelte, hogy az egyesület nemcsak *egyházi igazhitűséget*, hanem *igaz hitet* is akar az egyházban kelteni. Az évi bevétel némi növelkedést mutat. A segélyek kiosztásában különösen Brazília vétetett figyelembe. — Erre a bajor *missziói konferencia* tartotta 19. évi közgyűlését, melyen Dr. med. *Olp* egy missziói orvos élményeiről és tapasztalatairól

referált. Szerinte az orvosi misszió a misszionáriusi szervezetbe beosztott oly orvosi működés, melyet keresztény orvosok gyakorolnak oly célból, hogy a betegek gyógyításában feltüntetett irgalmasság által hozzájáruljanak a misszionáriusok azon munkájához, melynek célja a kereszténység számára az utat egyengetni. Az orvosi és prédikatori hivatást nem szabad összekeverni. A szellemnek és célnak közösnek kell ugyan lenni, de a munka csak felosztva folytatható sikerrel. Egy másik értekezésben *Flierl* misszionárius Uj-Guineáról számolt be. Hét év volt szükséges a talaj elkészítéséhez, hét év a mag elhintéséhez, de a harmadik évheted immár vig aratásnak ideje. Utóbbi időben minden évben átlag 400—500 pogány keresztelkedett meg. A 13 missziói állomáson 23 misszionárius és 11 laikus van alkalmazva. Az összes megkeresztelték száma körülbelül 1900 bennszülött, 1000-nél több most nyer oktatást s 10.000 pogány, jórészt a szomszédos törzsekből, a misszió befolyása alatt áll. S a kereszténység külső terjedésével karöltve jár a pogányságnak belső legyőzése. — Jun us 16-án ünnepi istentisztelet után, melyen az egyházi beszédet a szellemileg még mindig ifju és erőteljes agg erlangeni tanár, *von Zahn* Tivadar tartotta, a *bajor országos missziói egyesület* közgyűlése következett. Bajorországban a misszió számára 1908-ban 262.000 m. gyűlt össze, e között egy 28.000 m.-nyi adomány az orvosi misszió javára. A felosztásnál a Lipcei Misszió 80.000, a neuendettelsai 40.000 márkát kapott. *Weishaupt* missziói felügyelő a keletindiai missziót világította meg, beszélt az ottani misszióknak a politikai viszonyok s az indiai nép önállósítási törekvése folytán súlyosbodott helyzetéről s a női misszióról. Délután ugyancsak *Weishaupt* a Wakamba- és Dzsaggamisszióról, *Deinzer* a neuendettelsai misszió felügyelője pedig az ujguineai és ausztráliai misszió állásáról beszélt. Több kisebb, de nem csekélyebb jelentőségű ülés után a harmadik napon június 17-én, szokás szerint a *bibliai ünnep* s a *lelkészi konferencia* folyt le. Az ezeken elhangzott referatumok részint azt hangsúlyozták, hogy a régi az Atyától jött és az Atyához ment Krisztus az, aki még ma is eljövendő, kit még ma is hirdetni kell, részint azt a kérdést tárgyalták, hogy *mit tanít az evangélikus egyház története a jelen egyházi helyzetet tekintve* s ugy találták, hogy a türelem, a növekvő munkakedv s a bizalom abban, ki a világot kormányozza, — ez az, ami az egyház mai szomorú helyzetén javulást idézhet elő, — végül pedig azt fejtegették, ami különben nálunk Magyarországon is megszívlelendő volna, *hogyan rendezhetjük be bibliáoráinkat, hogy kielégithessük gyülekezeteink azon jogos kívánóságát, melyszerint azok is részt akarnak venni vallási kérdések tárgyalásánál.* Ez utolsó téma referense rámutatott arra a téves módra, mellyel eddig ezek az órák vezettetek, hogy csak a lelkészek beszéltek s a többi résztvevő hallgatott. Ajánlatosak fesztelen *társalgó esték*, melyeken a laikusok is elmondják nézetüket és felvethetnek kérdéseket. — Liturgiai istentisztelet vetett véget ezen tanulságos egyházi gyűléseknek.

— **Olaszországnak.** A Rómában létesült pápai bibliai intézet melyről lapunk legutóbbi számában emlékeztünk meg, azt a látszatot keltette, mintha az evangélium világossága itt is derengene. De a pápának egy újabb intézkedése csakhamar bebizonyította, hogy az evangelizálás munkája még mindig tilos. A „*Hieronimus-társaság*“-ot, az egyedüli kath. intézetet, mely bibliaterjesztéssel foglalkozott, a pápa dekrétummal feloszlatta. Még néhány évvel ezelőtt „két kezével“ áldotta meg alapítóit, de nemsokára rá megtiltotta nekik Pál leveleinek kinyomatását. S ime most az intranzigens jezsuita uralom teljesen véget vetett az intézetnek. Félnek a világosság terjedésétől. — Mindamellert terjed az evangélium ebben az országban is. A *waldens egyház* 1908-ban 662 lelket nyert. Piemont volt gyeiben régi szervezett gyülekezetei vannak. Az ó-waldens egyház, melye-

az ugynevezett *tábla* kormányoz, 19 felavatott lelkésszel, 6 theol. végzett gimn. tanárral s a firenzei theol. főiskolán működő több tanárral bir. Az ország többi részeiben a hivek száma 6708. Ezekről, a missziói területen levő waldensekről 50 lelkész, 10 evangelista, 50 tanító, 8 bibliás ember s a turini anyaházban kiképzett diakomisszák gondoskodnak. Mindezek a számok jóval növekednének, ha hozzájuk vennők az Amerikába kivándorolt sok valdenst is, kik különösen Argentiniában és Uruguayban szervezett gyülekezeteket alkottak. A protestáns egyházba legutóbb is számos áttérés történt, így Rómában 8, Milanóban 5, Firenzében 8, Taorminában 8, Callossoban 20, Spinazzolában 5 stb. — Mint Sforzini kanonok áttérése, melyről lapunk 3. számában emlékeztünk meg, hasonló feltűnést keltett újabban *Chiorgio Bartoli* tanár, volt jezsuita atya a „La Civiltà Cattolica“ című klerikális lap szerkesztőjének áttérése. Sajat állítása szerint őt nem protestáns iratok, hanem pusztán csak a biblia olvasása s a legrégebb egyházi atyák tanulmányozása juttatták arra az ismeretre, hogy a római egyház már nem képviseli az apostolok kereszténységét. Eleinte a kath. egyházon belül akart tanuskodni az evangélium igazságáról és szabadságáról, de midőn észre vette, hogy elvtársai egymásután félrevonultak s magára hagyták, elhagyta a római egyházat és a jezsuitarendet s a valdensok gyülekezetéhez csatlakozott, melyről reményli, hogy Olaszország összes szabad, vallásos emberei számára ez lesz a központ. A modernisták közé Bartoli nem számítja magát, mert nem hisz a vallás változandóságában, nem hiszi, hogy az igazságnak idővel át kellene alakulnia; szerinte az új testamentomi kereszténység változhatatlan. De e kereszténység nem található a kath. egyházban, nem is lesz abban sohasem található, mert „hulla nem változik át egységes szervezetté, új szociális existenciává, hanem széthull eredeti alkotó részeire. Ez történik a kath. egyházzal is.“

Az angol egyházi misszióegyesület, mely jelenleg a legnagyobb evangélikus missziói társulat az elmúlt évben a hagyatékokkal s a különös célokra szánt adományokkal együtt körülbelül 8½ millió márka adományban részesült. Fenntart 554 missziói állomást. Szolgálatában áll 566 misszionárius, 438 missziói nővér és 8394 bennszülött munkatárs, köztük 394 lelkész. Az egyesület 352.920 bennszülött keresztényt gondoz s tavaly 22318 pogányt keresztelt meg. Mely hatalmas mű!

Szumatra. 1834-ben jöttek az első misszionáriusok, az amerikai *Munson* és *Lyman* e szigetre, ahol a vad batakok (bennszülöttek) csakhamar felfalták őket. Most a Szi-Lindung-völgyben szobrot emeltek nekik e felirattal: „A vértanuk vére az egyháznak magva.“ S 82000 megkeresztelt tesz bizonyosságot e szavak igazságáról.

Japán. Az amerikai egyetemes zsinat elhatározta, hogy Japánban megkezdji a *lutheránus missziót*. Első kiküldötte *Smith* misszionárius Tokióban már megkezdte a munkát. Isten áldása legyen működésén!

— **Amerika.** (*Missziói mozgalom a laikusok körében.*) Folyó év március 31-től április 4-ig Toronto városában (Kanada) oly nagyszerű nemzeti missziói kongresszus folyt le, aminőt eddig még sem Észak-Amerika sem más ország nem látott. 4200 kiküldött vett rajta részt, kik a legkülönbözőbb ev. felekezetekhez tartoztak s az ország minden részéből jöttek. Nagyobbrészt laikusok voltak. Mély hatást tett az a komoly meggyőződés, mely a tárgyalások alatt kifejezésre jutott, hogy az evangélium hirdetésére világhadjáratot kell megindítani. Tekintettel a kereszténység egyetemes és abszolút voltára — mondja az egyik elfogadott rezolúció — s tekintettel az emberiség lelki nyomorára úgy hisszük, hogy nekünk laikusoknak is engedelmesskednünk kell Krisztus parancsának s hirdetniünk kell az evangéliumot minden teremtésnek. E célból a belmisszióra évi 1,300 000 dollárt, a külmisszióra pedig

évi 3,200.000 dollárt szándékoznak fordítani. Elhatározták továbbá, hogy a jövő ősszel és télen az Egyesült Államok 52 nagyobb s több száz kisebb városában agitációt rendeznek, melyben az összes protestáns denominációk közreműködnek.

Egyről-másról.

Tartózkodjunk a szeszes italoktól! 1. Szeszes italok (bor, sör, pálinka, rum, cognac, likőr) megmérgezik az agyvelőt, tönkre teszik az idegrendszert.

2. A szeszes italok megtámadják a szívet, elmeszesítik a vérereket.

3. A szeszes italok elpusztítják a májat, a veséket és az emberi test egyéb nemes szerveit.

4. A szeszes italok a tüdővészre hajlamossá tesznek.

5. A szeszes italok nemcsak azt teszik tönkre, aki élvezi, hanem annak gyermekeit is. Iszákos szülők gyermekei gyengék, csenevész, vérszegények, idegesek, angolkórosok, tüdőveszesek, elmebetegek, siketnémák, hülyék, nyavalyatörősek, nyomorékok.

6. A szeszes italok terjesztik a prostitúciót és a nemi betegségeket.

7. A szeszes italok okozói a számos bűnténynek. A javítóintézetek, fogházak és fegyházak lakóinak fele szeszes italok hatása alatt követte el tettét.

8. A szeszes italok már kisebb mértékben is leszállítják az ember megfontolási képességét, könnyelművé teszik és ezen az alapon számos ipari balesetnek okozói.

9. Gyermekgyilkosságot követ el minden szülő, ki gyermekének szeszes italt ad, mert a gyermek azokat még sokkal kevésbé bírja, mint a felnőtt.

10. Szeszes italok nem táplálnak, nem melegítenek, nem erősítenek. A lapokban hirdetett szesz is ép oly ártalmas, mint a bundapálinka; hazugság annak minden előnye.

Ha a saját, gyermekeink és embertársaink egészségét és jólétét meg akarjuk óvni, akkor tartózkodjunk a szeszes italoktól. „A Háziorvos.”

Persely.

Cselekedjünk jót mindenekkel, *kiváltképen pedig a mi hitünknek cselédeivel.* Gal. 6, 10.

1909 július 21-től augusztus 20-ig a következő adományokat vettük:

1. **A magyarhoni ág. h. ev. misszióegyesület részére:**

a) *Általános missziói célokra:* A békéscsabai Rudolf főgimnázium ifjúsági gyámintézete lic. dr. Daxer György vallástanár által 20 K, Pálmay Lajos lk. Győr (Roth részére) 10 K, Kapi Béla lk. (Roth részére) 5 K, Mesterházy Sándor lk. Nemespatró 2 K, összesen 37 K. **Eddigi főösszeg 210 K 84 f.**

b) *Misszióegyesületi tagsági díjak 1909-re:* Kapi Béla lk. Körmend 3 K, Mesterházy Sándor lk. Nemespatró 3 K, összesen 6 K. **Eddigi főösszeg 58 K.**

2. **A reformáció 400 éves jubileumának belmissziói emlékalapjára:** Kapi Béla lelkész Körmend 5.—. **Eddigi főösszeg 50 K 66 f.**

Mindezen adományokat hálásan megköszönve, lapunk perselyét továbbra is előfzetünk s barátaink áldozatkészségében ajánljuk. **Szerkesztőség.**

Kimutatás a magyarhoni ágost. hitv. evang. misszióegyesület penztárába 1909 június 29-től 1909 július 31-ig befolyt összegekről: a) *Offertoriumok és gyűjtések:* A soproni felső egyházmegye pénztári hivatala útján: soproni egyház offert. 12.07, ruszti egyház offert. 1.90, kaboldi egyh. offert. 4.—, csávai egyh. offert. 3.40, veperdi egyh. offert. 5.25, fertőmeggyesi egyh. offert. 3.07, loesmándi egyh. offert. 20.—, harkai egyh. offert. 10. —, ágfalvi egyh. offert. 8.—, bánfalvai egyh. offert. 5.05, lépestalvai egyh. offert. 5.—, Br. Podmaniczky Pál modori segédlelk. gyűjtése polg. isk. növendékei között 5.—,

mélt. és főt. Scholtz Gusztáv bányakerületi püspök ur utján: pesti magyar egyház offert. 53.—, bácsi egyházmegye adománya 10.—, békési egyházmegye külmisziói adománya 70.05, szarvasi egyház offert. 35.55.

b) *Tagsági díjak*: 1909. évre *rendes tagok*: Ziermann Lajos pinkafői lelk., Beyer Theophil községi lelk., Beyer Ida lelkész neje Kőszeg, Porkoláb Gyula battyándi lelk., Bárdy Ernő mezőberényi lelk., Kotsch Mihály puzstavámi lelk., Krupec István nagyhonti alesperes, Krahulecz Aladár grinádi lelkész. — 1910. évre: Beyer Theophil községi lelk., Beyer Ida lelkész neje Kőszeg. 1909. évre befizette tagsági díját Müllner Mihály pozsonyi tanító, *pártoló tag*.

Budapest, 1909. augusztus 2.

Broschko Gusztáv Adolf,
misszióegyesületi pöntáros, IV. Deákter 4. I.

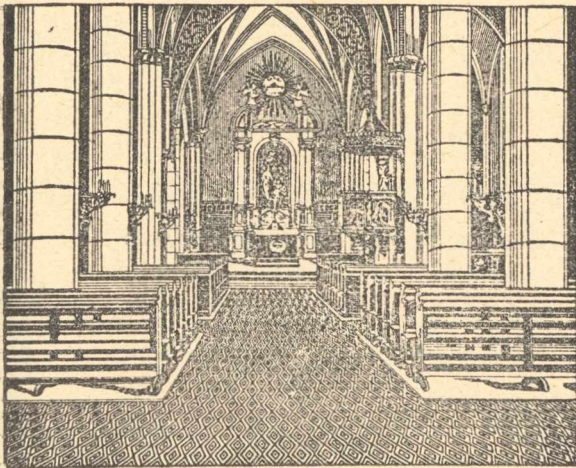
Üzenetek.

Sajtóhibák. Lapunk mult számába több kellemetlen hiba csuszott be, melyeknek kiigazítását kérjük. Így: a 162. lap 10. sorában okmányozó helyébe *oknyomozó*. A 163. lap 4. sorában tekintből helyébe *tekintetből* teendő. A 165. lap 33–35. sorában lévő értelmetlen mondat így olvasandó: „nem a 16. századnak valamely akkor divatos scholasztikai vagy böleseleti irányzata szerint *hajóltak*, nem is az ugynevezett korszelleimnek hódoltak.“ A 167. lap 10. sorában Huseley helyett *Huxley* a helyes. — **F. E. M.** Felolvastam levelét a bizottságban, melyet mindenki érdeklődéssel hallgatott, de végre abban történt megállapodás, hogy a kerületi „házat“, („otthon“ semmi szín alatt sem lehet), bármily hálás emlékezettel hódolunk is Nádasdy Tamás emlékének, tekintve az alkalmat és a felépítést egyedül lehetővé tevő alapítványt, csak vagy D. Luther Márton, vagy dr. Haubner Rezső után lehetne elnevezni. Egyébként is ezen részletkérdés eldöntése csak a terv végrehajtásakor lesz aktuális. Kérem a lapnál szives közreműködését.

NEUMANN RÓBERT kókuszárugyára.

WEIGSDORF (Csehország),

templomok padlójára mint különlegességet, teljes kókuszszőnyegeket szállít.

A legelőszőbb, legtartósabb és legcélszerűbb padlótakarók, melyeknek egy templomból sem szabadna hiányozni. Legjobban védik a lábat a templomokban oly annyira érezhető hideg ellen; de diszül is szolgálnak. Az osztrák-magyar birodalomban eddig mintegy 2000 templom van velök ellátva s a monarchia minden részéből számos elismerés érkezett. — Képes árjegyzékkel, kis mintákkal és minőségi mutatványokkal ingyen és bérmentesen szolgálunk.

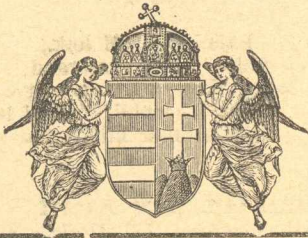
Költségvetést, tervezeteket és rajzokat után, az érdekelt feleknek díjmentesen s magunkra rótt kötelezettség nélkül szállítunk.

A templomunk számára szállított szőnyegek igen szépek. A kivittel a legnagyobb mértékben meg vagyunk elégedve! A fizetést megállapodásunk szerint teljesítjük.

Jagicza János, adminisztrator Topolyán (Bács-Bodrogmegye), 1909. jan. 5.

Miután a templomunk számára szállított szőnyegekkel, melyek minden tekintetben beváltak, igen meg vagyunk elégedve, a még hiányzó rész kiegészítéséül új rendelést esz-közlünk.

Pechmann József, lelkész, Wien XVIII., 1908. nov. 10.

Novotny Antal

harangöntőde és vasharanglábgyár
Temesvár-Gyárváros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. — Különösen ajánlja saját találmánya

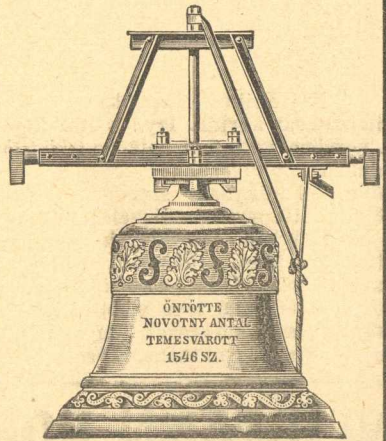
új modorú átlukasztott harangjait,

melyek felső részükön a hegedűhöz hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és ezért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangnak, mint a régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 461 kgos régi modorú haranggal.

Ajánl továbbá forgatható vertvas koronákat, régi harangok ilyenekkel való újra szerelését és vertvas haranglábakat.

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896. orsz. kiállításon

milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Angster József és Fia

Magyarország legnagyobb orgonáinak építői

Orgona- és harmonium-gyár Pécs.

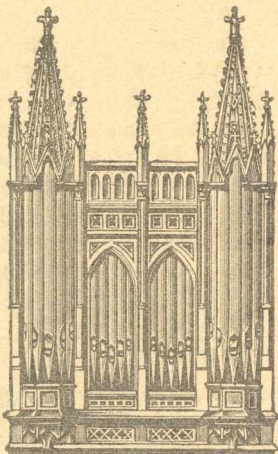
Három arany, egy állami ezüst és egy nagy milleniumi éremmel kitüntetve.

Ajánljuk kitünő hangú és erős szerkezetű légnymatu (pneumatikai) orgonáinkat, jutányos árak mellett, művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangú harmóniumok minden nagyságban. Mindennemű javításokat, hangolásokat és átépítéseket olcsón elvállalunk.

Árjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

A pécsi országos kiállításon legmagasabb díjjal: „állami aranyéremmel“ kitüntetve.

KÖRNER-LAUFER
BPEST

Légnymatu és electromos szerkezetek.

Electromos hajtató berendezések.